

ŘÍJEN 1909.

ČÍSLO 8.

Jinošství.

Referuje V. L a n k a š. duchovní správce chlapecké polepšovny.

(Pokračování.)

Duševní vývoj.

Změnám, jež pohlavní dospělost vyvolává ve fyzické konstituci organismu, odpovídá intelektuelní a mravní proměna, jež je neméně charakteristická. Proměna ta projevuje se více a silněji u chlapce než u dívky. V této době je to zvláště obraznost, jež se rozněcuje a rozhojňuje a bloudí a téká ve temných tužbách a nejasných sentimentálních, nevrhá-li svých obětí do dobrodružství a skutečností vášně. Někdy zabíhá v tomto věku obraznost i v kraje šílenosti (mania pubescens); toť ovšem jen v extrémních případech se přihází, ale tolik přece jisto, že obraznost a city jinochů mají zvláštní horoucnost. Je to věk něžných přátelství ryzí a ideální lásky. Je to věk ctižádosti. Jinoch sní o slavné budoucnosti, o moci, bohatství atd.; u všech pak možno konstatovati snahu pozvednouti se nad svůj věk, napodobovati starší a dospělejší. 15 16 let staří jinoši hrají si na lidi vážné a usedlé, chtějí, aby se s nimi zacházelo jako s muži, snaží se jednati a dělati to, co dělají muži.¹⁾ „Potřeba stárnouti“ dí P. Margueritta — trýzní to dlouhé, bledé dítě, jež růst vychuzuje a vyhubuje: především chce se zdáti mužem . . . kouřiti, kletí je něco mužného: bude tudíž kouřiti, bude klíti. Pije a pije, sáze se kdo víc snese; chlubitě vystavuje se zimě: zdá se mu, že má přemíru života k promrhání, a proto mrhá jím. Čas stálého krčení ramen, ironie a revolty, kde chtěli jsme, ať v dobrém nebo zlém, stůj co stůj se vyznamenati. Čas čilé nemotornosti, s prudkými a hrubými gesty, s hlasem sípavého kohouta, kdy jsme plni domýšlivosti.“

Ze všech let jinošství, je dle některých, pro chlapce aspoň, nejdůležitější rok šestnáctý i se stanoviska mravního i se stanoviska fyzického. Compayré však míní, — a to rozhodně správně — a že je ne-

¹⁾ Těchto momentů možno a nutno využiti k tomu, aby jinoch zabořil na správnou cestu, aby se oblíbil býti hrdinou v dobrém, aby se stal silákem ve ctnosti. Foerster výborně o tom hovoří ve své „Jugendlehre“.

přesno a nesprávně ohraničovati a lokalisovati jistý rok rozvití citův a vášní jinošského věku. Co však je pravda, toť, že od 15—20 roku, u jednoho dříve, u druhého později, dle různého temperamentu a různých okolností, lidská duše se rozvíjí. Přerůzné city a myšlenky zaplavují srdce a mozek jinocha, duše je plna plánů, nadějí, horlivé ctižádosti, plna radosti; ale, jest-li radost přesahující známkou tohoto věku, plní často duši jinochovu i smutek, melancholie, malátnost. Prvé překážky ničící horoucí tužby srdce, styk se skutečností, jež trhá nemilosrdně illuse a boří vzdušné zámky, prvá zhrzená láska, špatný výsledek zkoušky, přepracování ke zkouškám atd., samé to příčiny, jež mohou hoditi jako nějaký závoj smutečný na věk plničký radosti a štěstí. Ještě snad více než toto vše rozrušuje bolestně duši jinochovu nerozhodný duch, který hledá teprve své cesty a trápí se tak dlouho, dokud cesty této nenalezl. (Compayré uvádí za příklad filosofa Tainea a Prevosta.) Někteří jsou proto náhledu (na př. J. Fivot), že mladí lidé jsou náchylni k melancholii a dokonce i pessimismu. Compayré varuje tu před generalisováním přílišným a míní, že mladický pessimismus je něco řídkého a projevuje se ponejvíce jen u duší jemných a velmi citlivých. Za predestinované k melancholii a pessimismu má ty, v nichž dědičné vady zkazily již záhy životní zdroje, a kteří cítí se zasaženi nějakou nezhojitelnou nemocí. Tyto duše k smutku odsouzené, píší-li, lkají a naříkají, a jich nářky propukají někdy v prudké zlořečení proti nespravedlivému osudu, proti neuprosnému Bohu. U těchto předčasných obětí smrti překotný talent předbíhá léta, jež nemají býti žita, projevuje nesmírnou zralost a plodí někdy obdivuhodná díla. (Compayré uvádí „geniální dítě“ Jak. Roberta; u nás vzpomínám české vědě brzo uloupeného Lad. Hofmana.)

Jinoch o literatuře.

Ke kapitole této dovidáme se, že jinošství je předmětem studia zajímavým, ale i novým. U Aristotela, před dvěma tisíci lety, dvě slavné stránky, a u St. Halla stránek 1300! A mezi tím? Nic, skoro nic. Co v literatuře se nějak tohoto studia dotýká, je vše probádáno a s mravenčí pílí sneseno v díle Hallově. V studium tomto zdály by se zabíratí prvé místo autobiografie; ale není tomu vždy tak. Některé z nich jsou výjimečné projevy rodičího se genia a proto nedávají nám pravého měřítko prostředního člověka; jiné psané ve vysokém stáří jsou málo věrné, málo věrohodné, často pýchou a marnivostí znešvařené. Všechny tyto mladické autobiografie — dí Compayré — mají více kouzlo literární než historickou cenu, a dobře je nedůvěřovati velikým lidem, jež sebe samy malují. Dobrou pomůckou byly by i intimní denníky, jimž mladí lidé svěřují své tajné city a myšlenky. Kolik však existuje takovýchto denníků v dnešním studentstvu? Konklusi Hallovu, aby totiž byla založena „ephebická literatura“, Compayré plně schvaluje, a to nejen v zájmu psychologů, jimž by tak usnadněno bylo studium, ale i vzhledem k výchovu mladých lidí, kteří důvěru majíce ve své souvěkovce, raději by slyšeli jich hlas než hlas lidí starších, a tak učili by se poznávatí nebezpečností, jimž jsou vystaveni, vášně, jež třeba potlačovati, a to v době pro jich budoucnost obzvláště kritické. Zda by tomu tak bylo, jest ovšem jiná otázka. Tu bylo by nutno vyčkati, až co za výsledky by přineslo realizování tohoto přání. O sobě vzaťo, není špatné a zavržení hodné.

Genetická psychologie.

Psychologie jinocha, stejně jako psychologie dítěte, předpokládá jistou všeobecnou psychologii, jisté filosofické pojetí lidské přirozenosti. Nuže, jaká jest psychologie Hallova? Bytné psychologie biologická. Hall je monista a radikálně nepřátelský všemu dualismu, a dokonce i všemu idealismu, a žádá proto, aby psychologie byla odtržena od takovýchto ji snižujících pout. S životem a skutečností musí vejíti ve styk, a tu pak, dle něho, je to především dítě a jinoch, již nám skýtají pole pozorování a zkušeností, z nichž může vzrůstí pravá psychologie, nová forma evolucionistické psychologie, genetická psychologie. Tato genetická psychologie nespokojuje se sledovati krok za krokem od zrození až do 20. roku rozvoj a pokrok fysického a mravního života nynějšího člověka, ale v automatických pohybech prvního věku, v pudech a citech jinošství míní naléztí rysy, stopy stoletých dědictví, důkaz pozvolného a dlouhého rozvoje lidské bytosti. Duše není Hallovi bytostí novou, bez historie, stvořenou v okamžiku života embrya. Duše je, dle něho, v dítěti a zvláště v jinochu, rekapitulací dlouhého života lidstva a předků lidstva: při nejmenším, v jistých ze svých projevů, je připomenutím, vzkříšením té neb oné periody předhistorických věků.¹⁾ Duše je méně bytostí individuální než bytostí fyletickou, representativním produktem rasy. Člověk byl by tudíž produkt stoletých dědictví a pozvolného vývoje, a že by tento vývoj byl ukončen, nemůžeme, prý, říci. Hall takto chápaje duši, mluví o „archeologii duše“, která probíráti má archivy lidstva, t. j. zkoumati mravy a zvyky primitivních civilizací, pátrati v psychologii srovnávací, pozorovati bytosti nižší atd., aby mohla osvětliti otázku tvoření se lidské bytosti. Psychologie genetická pak měla by za hlavní úlohu zkoumati genezi duši, její počátek daleký, a ne tak studium duše v jejím stavu nynějším, nebo dokonce starati se o hypotetické otázky o osudu jejím v jiném světě.

Hall příkládá této své nauce nesmírný význam a je přesvědčen, že provede ve studiu duše revoluci analogickou, revoluci vyvolané Darwinem v otázce o původu zvířecích druhů! I když předpokládáme, dí Compayré, že tyto hypotheses jsou pravdivy, můžeme se tázati, budou-li mítí na praktické umění výchovu a dokonce i na psychologickou vědu, onen hluboký vliv, jež jim Halle přiděluje. A míní-li Hall, že otázka o životě duše po smrti je neužitečná a jen překážkou pokroku v pravdě užitečné psychologie, táže se zase a to oprávněně Compayré, není-li se třeba báti, aby diskusse o původu a minulosti duše nevedla k témuž výsledku, aby nám nebránila a nás neoddalovala též od pozorování duše v jejím přítomném stavu, v její jisté skutečnosti, tak jak jest, tak jak třeba ji analysovati a znáti, chceme-li sestaviti solidně pravidla výchovná pro ni vhodná?

¹⁾ Mladík na př. miluje moře. Hallovi je to thalatto genese, stopa ostrovního, mořského původu člověka, vzpomínka na dobu, kdy moře pokrývalo skoro celou zemi. Jinoši, a zvláště dívky na př. rádi pozorují rozjímavě oblaka; dle Halla je to vzkříšení věků, kdy primitivní lidstvo žilo na krásné hvězdě, — je to nephelopsychose, atd.

City v jinošství.

Ač Hall nejrady obírá se psychologíí genetickou, nezapomíná přece studovati a zkoumati city, jež se nyní u jinocha probouzejí a projevují. Ve věku tomto nastává mocný obrat v cítění jinocha, a Hall dobře nazývá jinošství „druhým zrozením“. Síly a schopnosti, jež již u dítěte existovaly, se nyní pozměňují, jedny zanikají a se podřizují, druhé se rozvíjejí a nabývají převahy, než i nové síly se objevují. Bytně charakteristický rys citového života u jinocha, byl by, dle Halla, nestálost, nedostatek rovnováhy, střídání citů protivených. Jinošství, se stanoviska citovosti, je věkem kontrastův. Dnes pln ohně a chuti k práci, zítra, pozítří, po delší dobu nechuf, odpor ku práci a p.

Toť ovšem souhlasí se zkušeností, ale toho střídání dvou tak rozdílných psychických stavů může býti často určeno a částečně modifikováno — jak Compayré dí — teplotou, a psychická a nemie nebo hyperemie mají dozajista i základ fyziologický. A ostatně stavy tyto nejsou jen charakteristickým rysem jinošství! A jsou-li stavy a periody ochablosti u jinochů častější a význačnější než u dospělých, zdaž netřeba hledati vysvětlení v tom, — táže se Compayré, — že, ježto rozum a rozvaha v tomto věku neovládají a neřídí s důstatek úsilí, přílišná a přehnaná činnost vyvolává silnější reakci a vynucuje delší odpočinek, a ne v nějakých reminiscencích na dávnou dobu, v níž na roční stěhování se následovaly delší pausy klidu a zastávky! (Hallovo vysvětlení únavy a ochablosti a zase horlivé práce!)

Jiná fluktuace Hallem zaznamenaná v psychických stavech jinošství, toť kolísání mezi radostí a bolestí. I v tom Compayré neshledává nic jinošskému stavu vlastního. Nejen jinoch, i dítě již, i dospělý, i stařec zakouší něco podobného. A podobně je tomu i ve střídání důvěry a pokory, egoismu a altruismu, socialibity a touhy po samotě, soucitu a tvrdosti, studia a činného života, ducha konservativního a nálady revolucionářské a p. Vše to je společno i věkům ostatním. V jinošském věku vystupuje vše jen bouřlivěji, vášnivěji, opravdověji. V tomto věku kvasu, v němž vášně se zjevují ve vší své svěžesti, není ještě nic stálého, určitého; všechny schopnosti jsou v pohybu; všechny city na se narážejí. Hle, proč jinošství je nejkritičtější dobou životní; jeť to věk nebezpečného stoupání, v němž, kdo nepokračuje, kdo opomine každým krokem postoupiti a povznésti se výše, bude vydán buď zpětnému odrazu buď pádu.¹⁾

Přátelství a láska.

Těmto věcem Hall ve svém objemném díle věnoval pozornosti přemalé, čemuž se Compayré právem podivuje; jeť jinošství přece věkem přátelství a mnohem více ještě lásky. Tak tomu bylo ode vždy.

¹⁾ A tato doba pro jinocha tak kritická je dnes bez vůdce a rádce! Chlapec a děvče, opustivše školu, jsou ponechány v nejdůležitějším okamžiku svého života sobě, jsou bez poučení, pomoci, varování! Staré opakovací hodiny byly aspoň poněkud strážcem kvasícího jinošského věku; byly odstraněny a ničím nenahrazeny! Tu se bude musiti něco státi, nemá-li mládež hromadně propadati zkáze. Učednické besídky, organizace mládeže jsou pro tuto chvíli vítaným pomocným a záchraňujícím prostředkem, jemuž třeba věnovati péče největší.

Hall zdá se, že v moderním přátelství nevidí těchže rysů jako na př. v řeckém přátelství, což Compayré ovšem popírá. Přátelství, i když snad, jak Hall myslí, nyní pozbylo své síly a sladkosti, přece žije a je bytným prvkem jinošské duše. Jisto jest ovšem, že přátelství v naší době odělo se v nové formy, na př. vědecké, intelektuální přátelství Renana a Berthelota; ale vedle těchto přátelství, jež spojují dvě „abstraktní povahy“, existuje mnoho a mnoho přátelství obyčejných, prostých a neméně dojmajících, vyšlých z kamarádství a potřeby milovati.

V kterém věku je dítě přístupno prvním záchvěvům lásky? Básníci mluví o roce patnáctém (Shakespeare, Brizeux). Věc rozhodně individuální. Určitou dobu tu stanovití nemožno. Hall analyse tohoto citu jinošského mnoho práce nevěnuje; máť — jak Compayré poznamenává — málo chuti pro bádání introspektivní psychologie; proto v kapitole „jinošská láska“ podává nám ne psychologii této lásky, ale vypočítává hmotné příčiny, vyvolávající lásku. Vědeckého významu toto šetření fysických příčin (jedni se zamilují pro oči, druzí pro vlas atd.) rozhodně nemá, dokazuje jen starou pravdu, že jsou na světě různá gusta.
(Pokračování.)

JOS. M. KADLČÁK.

K boji o školu a výchovu.

Žijeme v době rozvratu. Výsledky kultury tisícleté se boří, nové směry hledají, boj všech proti všem úžasně se šíří. Základy křesťanské společnosti se podlamují a z trosek pracně snáší se stavivo k novým, dosud neuvědomělým, nejasným útvarům, jež mají prý státí se základem lidské společnosti v dobách příštích. Heslem doby stal se pokřik: pryč se starým — a příznakem rozvratných bojů soudobých válečné heslo: chceme novoty. Jaké novoty a proč po nich baží nemyslíci davy polo- a nevzdělanců arcíř neuvažují. Účel a cíl všeho toho rozvratného a podvratného ruchu znají jenom původcové jeho, kteří houževnatě soustavně a důsledně budují základy neobmezené světovlády plemene semitského.

A poněvadž boj neskončí vítězstvím, pokud úplně a neobmezeně neovládnu budoucnost: výchovu mládeže, usilují s nemalým úspěchem o školu, jakožto nejdůležitějšího činitele, kterýž kromě tisku nejvýdatnějším a nejjistějším je prostředkem k podmanění všech národů a uvedení jich v duševní otroctví, jež předchází otroctví tělesnému. —

Což divu pak, že z otázek veřejný i soukromý náš život sociální a duševní boje doby ovládajících snah otázka výchovy nad jiné mysl všech účastníků zajímají. Vždyť dávno ví každý myslící, že na konec zvítězí, kdož dovede k sobě strhnout mládež, kdož dovede se zmocniti školy, ve výchově uplatní své názory a snahy, a tím zajistí si budoucnost.

Tušení více méně dosud neuvědomělé, že lidstvo z bídy mravní i hmotné z poníženosti sociální lze vybaviti jenom výchovou, tají v sobě paedagogický problém, kterýž ani na poli válečném sebe krvavější bitvou, ani pouličními boji, ani sebe mohutnějšími projevy davů

ulice ovládajícímu řešiti nelze, nýbrž rozuzlen býti může pozvolnou úpravou a opravou společenského řádu, jemuž předcházeti musí účelná výchova všeho lidu: toto poznání vítězně sobě razí cestu do všech vrstev národa, kteréž uvědomují si pozvolna, že účelem výchovu není vlastně nic jiného, nežli vybaviti lid z potupné odvislosti od semitské sugesce v nazírání na účel a cíl člověka, že vybaviti lid z nouze a bídy veliké znamená vlastně lid vychovati, zušlechtiti, učiniti lepším, šlechetnějším. Toto poznání proniká do nejširších vrstev, a tak otázky vychovatelské nabývají významu sociálního, ba velké otázky sociální zhušťují se v problém vychovatelský, jímž nejbystřejší hlavy všech národů se zabývají více a důkladněji — po zásluze — než s běžnými spory malichernými, jimiž obyčejně sociální otázka u lidí malého ducha počíná a končí.

Výchova je tedy polem, na němž všichni v pravdě ušlechtilí a dobří lidé ku společné práci sdružení se mohou, pokud věří v nesmrtelnou duši a život posmrtný, nemohou však srovnati se s námi stoupenci zhoubných nauk, dle nichž je člověk pouhým zvířetem vyššího řádu, nevěří v Boha stvořitele, v nesmrtelnou duši, v život posmrtný; nevěří ve spravedlnost Stvořitele, kterýž vše dobré odměniti, vše zlé a nešlechetné trestati musí. Je tudíž výchova luhem, na němž se názory a strany v boji střetnouti musí, na němž stoupenci názoru, křesťanského s obhájcí názorů novopohanských nejhouževnatěji v boji divokém účinně se vášnivě napadají a potírají.

Což divu tedy, že věřící katolíci vždy a všude zabývají se otázkami školskými a na sjezdech i schůzích všelikých na předním místě o věcech vychovatelských rokujíce základní stanoví zásady, dle nichž na věci školské nazírají a otázky vychovatelské posuzují a řeší.

A toto základní, všem stoupencům křesťanského názoru světového společné stanovisko lze stručně shrnout v tyto věty: Uznávajíc náboženskou mravní výchovu veškeré mládeže na všech stupních škol všelikých za bezpodmínečný základ všeliké výchovy, žádáme pro děti katolické učitele a školy katolické. Neboť dějiny i zkušenost učí, že spolehlivým a pevným základem rodiny, zdravého vývoje národa našeho a společnosti lidské vůbec jsou zásady a pravdy křesťanského náboženství, z nichž jako ze zdroje nevyčerpatelného prýští se právo všeliké i mravnost, blaho pozemské i posmrtné, dobro všeobecné.

Tudíž veškerá výchova, že budována býti musí a proniknuta náboženstvím, čili jinak řečeno, že školy naše, školy pro mládež katolickou určené na podkladě věrouky a mravouky katolické vedeny býti musí, nemá-li se výchova octnouti na zcestí a minouti cílem i úkolem. Toť násadní názor náš na školu a výchovu, proto katolíci dovolávají se školy náboženské či konfesionální, kteráž po stránce naukové všem požadavkům doby vyhovujíc po stránce vychovatelské svěření své by vedla k Bohu.

V tom za jedno jsme; s námi shodují se i nekatoličtí vychovatelé domácí i cizí, ba i náš liberální zákon školský z r. 1870 totéž stanovisko zaujímá žádaje v § 60.: jednotlivé předměty učebné nesmí býti bez vzájemné souvislosti vnitřní, nýbrž všechny považovány býti mají za jednotný celek vychovatelský a musí tedy vzájemně se doplňovati a podle toho se také projednávat. Žádá tudíž i zákon náš liberální jednotnou výchovu mravně náboženskou, jíž veškeré učebné předměty podřídit dlužno, tedy vlastně stojí zásadně na stanovisku výchovy kon-

fessionální a škola v duchu jeho důsledně zbudovaná musí být školou náboženskou. Vždyť každá škola musí mít jednotný mravní cíl, k němuž veškerá učba mířiti musí, a podle toho všechny učební předměty uspořádány býti musí. Mravní výchova bez náboženství jest však nemožná: z toho plyne nutnost školy náboženské jakožto vzdělávacího ústavu, jehož cílem je výchova mravní.

Tuto pravdu nehájil jenom Komenský ve své veliké didaktice, nýbrž i věhlasní učenci cizích národů — nekatolíci, a posledně skvěle obhájil stanovisko katolické proslavený prof. Foerster, kterýž ve Švýcarech zřídil školu důsledně beznáboženskou a jal se vychovávat děti na základech tak zvané mravouky laické. Foerster do nejkrajnějších důsledků provedl heslo: pryč ze škol s náboženstvím, — pryč s knězem a katechismem. Výsledek byl tak žalostný, že věhlasný vychovatel Foerster prohlásil výchovu bez náboženství za věc naprosto nemožnou a stal se nadšeným obhájcem školy náboženské na základě zkušeností vlastních a vědeckých pokusů svých. Foerster a s ním i jiní správně netoliko učí, ale i dokázali, že musí obětovati mravní požadavky čili zřeknouti se mravnosti, kdož představy náboženské ve škole jako ústavu vychovavacím by chtěl odmítnouti, neboli jinak řečeno: bez náboženství není mravní výchovy, bez mravní výchovy není spořádané rodiny, bez ní není mravné společnosti. Tak učí netoliko Církev katolická, nýbrž totéž hlásají a dokazují všichni nepředpojatí učenci, kteří vychovatelství neznali jenom z knih, nýbrž sami skutečně vychovávali a učili.

Jsou ovšem lidé učení, kteří hlásají opak a žádají školu volnou, v níž Bůh a Jeho zákon místa nemá. Jsou učitelé různých stupňů hodnosti, kteří opičice se po západnických bezvěrcích zednářských křičí a žádají: ven s náboženstvím ze škol, ven s knězem, ve škole není místa pro kněze, hlasatele náboženství. A na toto stanovisko postavilo se i české učitelstvo liberální, učitelstvo „pokrokové“, organisované v ústředních jednotách, kteréž na sjezdě olomouckém slavnostně prohlásilo, že náboženství ze škol vyhodí, kněze ze škol vypudí, školu od všelikého vlivu církevního vymaní. Postavilo se tedy úplně na stanovisko novopohanské, jehož mluvčím u nás v době nejnovější je spisovatel Machar, a vyznáním „víry“ našich světloňů, jeho záští a hněvem sršící spisy protikřesťanské.

Základní myšlenkou tohoto směru jsou zásady: Boha není, věčnosti není — život vezdejší jediným je úkolem člověka — žij a užívej kolik můžeš, smrtí vše je skončeno. Hrozná zajisté nauka, jež musí z člověka učiniti dravce zuřivějšího a ukrutnějšího než jsou šelmy nejhorší.

A kdo to učí, kdo hlásá, takové děsné nauky? Jaké důkazy podávají nám apoštolové nevěry a pohanství? Důkazů nemají. Nám se posmívají, že věříme v neomylnost papežů ve věcech víry a mravů, sami však věří v neomylnost vlastní a žádají, aby všecek svět jejich neomylnost uznával ve všem. Duchové velcí netvrdí, čehož dokázati nemohou. Původce důkazů nehledají, stačí jim slovo, výrok, tvrzení ničím nedoložené. A tak mnozí směle tvrdí, že Tvůrce není, ale žádný dosud nedokázal, že Boha není. Naopak však učenci věhlasní, jichž díla jsou ozdobou lidské práce badatelské, netoliko věřili a věří v Boha, nýbrž víru svou živou na jevo dávali slovy a skutky.

Na doklad stůjte zde některé výroky a názory mužů proslavených.

Komenský pravil: Všeliké mládeže cvičení od pobožnosti počínati má a k ní po všechn čas nejvyšší pozornost obrácena býti. — A jinde: „Pro milosrdenství Boží prosím, nechať již jednou přece křesťanské vrchnosti i představení církve opravdově prohlédnou, by nedopouštěli Molochovi obětovati mládeže křesťanské v Kristu zrozené a křtem posvěcené.“

Mistr Jan Hus píše ve Výkladu víry: „Prvý blud a hřích jest nevěra. A ten hřích, jenž slove nevěra, jest nad jiné hříchy veliký a jest kořen všech hříchů.“

Chceme-li uctívati Husa a Komenského, konejme, čemu učili; to jest nejkrásnější úctou; užívá-li jich však někdo jen jako kamenů, aby jimi házel po církvi, tož jich zneuctívá.

Velký státník Portalis učinil výrok vůči synům Voltairovým a mužů Konventu: „Konečně jest na čase, aby umlkly (domněnky) theorie před skutečností! Žádné vyučování bez výchovy, bez mravnosti a náboženství. Učitelé byli hlasem volajícím na poušti od té doby, co neprozřetelně se hlásalo, že ve škole nikdy nemá býti řeči o náboženství. Děti nemají ponětí o Bohu, o spravedlnosti a nespravedlnosti, odtud mravy divoké, barbarské (hrubé) a v brzku i divoký národ. Všechna Francie volá po náboženství, aby pomohlo mravnosti a společnosti.“

Chesnelong dí: Není mravnosti skutečně silné, kromě té, jež věří v Boha, jejímiž základy jsou láska k Bohu a bázeň Boží. To jest morálka křesťanská, mravnost civilizace (vzdělanosti) a každá jiná vrhá nás zpět v barbarství.“

Tomaseo dí: „Škola bez náboženství není školou, nýbrž peleší lotrovou. Kromě ministra pro veřejné vyučování potřebujeme též ministra pro veřejnou výchovu; onoho pro výchovu mužů vědecky vzdělaných, tohoto pro výchovu mužů poctivých.“

Poctivce činí mravnost a tato musí přimykati se úzce k dogmatu, — u nás vychovatel i skeptik zvolí dogma evangelia a nikoli islamu nebo brahmanské. Srdci chovance dlužno vštípati dogmatem onen křesťanský názor o dobru a zlu, jenž pro vždy bude základem moderní společnosti a jedinou zárukou stejného rozdělení blahobytu, jež jest užitím prvního přikázání evangelia, totiž lásky k bližnímu.“

Montesquieu: Věda bez náboženství tvoří bytosti plné chyb, ale slušného zevnějšku, vinníky dobrého tonu a chování společenského, zdobí a obohacuje rozum i paměť. Ale to je vše. Jediné náboženství je zákonník upravující a řídící život, jediné ono činí lidi mravnými.

Georg Washington praví: „Náboženství a mravnost jsou nezbytnými podmínkami veřejného blaha a neměl by nároku na jméno pravého vlastence, kdo by chtěl zvrátiti tyto dva sloupy lidského štěstí, tyto vřdce člověka i občana; jakáž byla by bezpečnost majetku, dobrého jména, života, kdyby s přísahami, jež jsou jedním ze základů rozsudků soudcovských, nebyl spojen cit závaznosti náboženské. Rozum a zkušenost nedopouštějí přijati za pravé, že by mravnost odloučená od náboženství měla dosti síly.“

Dr. Josef Durdík píše: „Vědy mohou povstati jen ve společnosti zřízené na základech náboženských; kdyby nebylo náboženství,

nebylo by ani vědy, tato předpokládá náboženství. Škola musí pěstovati oboje.“

A Viktor Hugo dokonce žádá: „Před soud mají býti pohnáni rodiče, kteří děti posílají do školy, kdež je napsáno nade dveřmi: Zde se nevyučuje náboženství.“

Laveley: „S náboženskou myšlenkou mizí i mravnost, nemá nadále základu a dojista ne účinku na duše.“

Diderot nevěrec píše o výchování své dcerušky: „Prvním a podstatným poznáním má býti náboženství, jakožto jediný základ mravnosti, a proto budiž náboženství prvním ve vyučování.“ Jinde: „Užívám katechismu (při výchově dcery) a pokládám jej za nejbezpečnější knihu příruční v paedagogice. Jaký bezpečnější základ mohl bych dáti při výchově své dcerušky?“

Cicero praví: „Nevím, zdali věrnost a víra a společnost lidská může obstáti a uskutečňovati se, kdyby zmizela úcta k Bohům.“

Plato praví: „Všeliké společnosti základ boží, kdo boží náboženství.“

A nyní považme, co píše Volná Škola (1908, str. 95.). Učitelům na uváženou. „Netrpte, aby se vaše dítky doma modlily, netrpte ve svých domácnostech náboženských trestek, odlučte svou domácnost úplně od náboženství; ať do ní nepříjde ani toho nejmenšího, co s náboženstvím souvisí.“ — Ano, již i rodičům by zakazovali modliti se s dítkami!

A co praví Göthe, jehož výroky nevěrci tak často se dovolávají? „Vlastním jediným thematem dějin světových zůstává spor víry s nevěrou. Všechna období, v nichž panovala víra v jakémkoliv způsobě jsou skvělá, srdce povznášející, plodná pro současníky i pro potomky; všechna období, ve kterých nevěra domohla se vítězství třebas jen zdánlivým leskem, zmizela před potomstvem, poněvadž nikdo nerad se trudí s poznáváním věci neplodné.“

Srovnejme v dějinách českých období různá a dokladů k tomu najdeme nad potřebu. Vzpomeňte doby Karlovy a doby pobělohorské. A což nyní? Nechtějí mnozí kmen uzdraviti, strom zachrániti před zkázou, osekávající kořeny?

Důvěřivé dobráčky nemyslíci utěšují arcí, že prý náboženství přežitě nahradí věda. Věda? Která? Od včerejška, jež učí, že země naše je kruhovitá pláň? Dnešní, která tvrdí, že vše ve Vesmíru vzniklo samo sebou? Zejtřejší, kteráž všechno předcházející prohlásí za blud a klam? Tak komu z těch vědců věřiti? Je Bůh — není Boha — Bůh je veškerenstvo — příroda — já jsem Bůh — není nic, vše je pouhá domněnka, představa klamná? — Kdo mi poví pravdu čistou, nepochybnou? Což se neklamali, nemýlili atomisté i sofisté, stoikové i epikurejci, skeptikové i empiristé? Kolik škol filosofických zašlo beze stopy? Přežilo lidstvo empirismus, sensualismus, naturalismus i deismus, materialismus i realismus, pozitivismus i skepticismus a dosud názory a nauky se mění více než moda úboru ženského, a přece každý z těch mudrců a škol libomudreckých nároky činí na neomylnost spasnou.

Komu věřit? Pelantovi — Masaříkovi — apoštolům volné myšlenky, volné morálky, volného pohanství? — anebo Apoštolům Krista Pána, kteří skutky Jeho viděli, nauky Jeho slyšeli? Komu věřit: učitelům

církevním: sv. Augustinu, sv. Ambrožovi, sv. Tomáši Aquinskému, sv. Františku Serafinskému a všem těm velikým učencům z křesťanství vyšších, kteří proslavili se učeností i vírou velikou? Komu věřit? Drtinovi — Hockovi — — anebo Komenskému, Foersterovi? Planým povídkám, anebo dějinám a vlastní zkušenosti? Uvěříme Macharovi, aneb Čelakovskému, kterýž píše:

Buď vůle tvá! když nad hrobem stojíce
 útěch se zhosťujeme nejblažších,
 kdy sevře nyní želem nám blednou líce
 nad ztrátou pokladů nám nejdražších.
 O dej, v té smutné době, by se sneslo,
 kdy před sebou svět pustý spatřujem,
 v duch náš, jej sílíc, ono sladké heslo:
 tvůj, pane, dar zde tobě vracujem,
 buď věčně vůle tvá!

Buď vůle tvá! a zákonů tvých símě
 v srdcích našich se stále rozmáhej,
 buď od tebe nám milé každé břímě,
 je nésti tvá milost nám pomáhej;
 slabiť jsme; Ty rač dáti setrvání,
 Ty v pádu kroky naše podchycuj,
 a jak v životě tak i ve skonání
 děj, slitovniče náš, se rozkaz tvůj,
 buď věčně vůle tvá!

Dokazuje se arcíř zhusta, že mravně lze žítí bez náboženství a uvádějí se i jména mužů dobrých, mravných, kteří víru v Boha zavrhli. —

Však tu správně praví škol. rada Dr. Frant. N á b ě l e k :

„Kdybychom studovali životy mužů, kteří náboženství odhodili, shledali bychom snad, že jejich rodičové byli vychováni na základech náboženských, že vstúpili do nitra jejich zrnko mravnosti; dověděli bychom se snad v jakém okolí žili, mezi lidmi věřícími, odchovanými mravoukou na náboženství založenou, s kým obcovali, čím se zabývali; přišli bychom na ony příčiny, jež přivedly změnu v jejich přesvědčení vůči víře. Vidíme na př. také někdy, že člověk bez náboženství je dobrý a mravný. Ale z toho nelze již vyvozovati, že mravnost bez náboženství by mohla obstáti. Podobalo by se to jako u železničního vozu, který tak dlouho jede i bez lokomotivy, dokud v něm působí účinek lokomotivy, jež mu dala jistou rychlost a pak již na něj nepůsobila.“

Ostatně dokazují dějiny vědy, že nejslavnější učenci všech dob a národů byli věřícími křesťany. O Dr. Albertovi, kterýž na vídeňské universitě se proslavil, je známo, že byl věřícím katolíkem. „Když už mám před někým klekati, raději před papežem kleknu než před Rothsildem“ — řekl jednou upřímně. A když blížila se poslední hodinka, dal se zaopatřiti, zemřel jak věřící katolík i lékař věhlasný. A což Palacký, Rieger: byli to nedoukové? A co praví Rieger ve svém kšaftě k národu českému?

Slavný matematik Aug. Lud. Cauchy háje školy klášterní proti útokům svobodářů, pravil:

„Jsem křesťan, věřím v božství Krista Pána jako Tycho de Brahe, Koperník, Descartes, Newton, Fermatweibnitz, Pascal, Grimaldi, Euler, Guldin, Bosco, Lich, Gerrdil; jako všichni velcí hvězdáři, silozpytci a velcí matematikové minulých století. Jsem katolíkem, jako většina jich, a kdyby se mne někdo tázal po důvodech, hned ochotně bych je pojmenoval; pak by se ukázalo, že přesvědčení moje není účinkem zděděných předsudků, nýbrž ovocem hlubokého bádání. Jsem upřímným katolíkem, jakými byli Corneille, Racine, La Brugerě, Bossuet, Bourdalou, Fenelon, jakž bývalo a jest dosud ještě veliký počet nejvýtečnějších mužů naší doby mezi těmi, kteří přesné vědě, filosofii, literatuře dělali největší čest, byli největší ozdobou našich akademií; sdílím hluboké přesvědčení, jakéž tolik učenců prvního řádu projevovalo slovem, skutkem, spisy: Raffini, Hany, Laëmec, Ampére, Pelletier, Freycinet, Coriolis“ — a byl by jistě dodal, kdyby byl později žil, jako Puiseux, Hermité. — Mužů, učenců prvního řádu, kteří byli věřícími a zbožnými katolíky, mohla by se uvésti řada tak veliká, že by povstala celá kniha.

Účelem výchovy není ostatně řešení sporných otázek vědeckých anebo za vědeckých prohlašovaných, nejméně pak škola je povolána, aby hájila tu neb onu theorii právě oblíbenou, nýbrž výchovou má býti svěřenec veden v bázni a kázni Boží, k lásce k bližnímu, k rodu svému, k lásce k vlasti a národu. Veden býti má a cvičen v poslušnosti, skromnosti, pořádku, pracovitosti a pravdomluvnosti. Kromě toho škola má poskytnouti vědomosti a zručnosti, jichž bude chovancům třeba v životě, aby získali a uchovali si přiměřený blahobyť.

Tak na školu a úkol její pohlížíme, ze stanoviska křesťanského. Škola ve všem rodině musí býti přizpůsobena, neboť doplňuje a mnohdy i nahraňuje výchovu rodinnou.

A odpůrci? „Škola patří státu, jemuž všechna výchova je vyhrazena a nesmí ve škole býti vyučováno náboženství,“ žádá Bebel. Učitelstvo pak liberální totéž stanovisko hlásá a hájí, jak ukázal olomoucký sjezd organisovaného učitelstva, na němž veřejně prohlášeno, což dávno v ústraní hlásáno: ven s náboženstvím, ven s knězem ze škol, pryč s místními školními radami.

Stoupenci těchto názorů tvrdí: není Boha, užívej jak můžeš, pokud můžeš, nedbej nikoho, nešetři ničeho, měj stále na zřeteli sebe a svůj zisk a prospěch; poslední a konečný cíl všeho života je: užívej! Tak oni.

A my? Učitel ve škole má netoliko učiti věcem prospěšným a užitečným, nýbrž i chrániti děti před zhoubným vlivem nauky, že není Boha osobního, není nesmrtelné duše a odplaty na věčnosti, jak učí novodobí mudrci sotva škole odrostlí. Má netoliko slovem, ale hlavně příkladem působiti proti vzdorovité zpupnosti, nevázanosti, nemravnosti, požitkářství bezmeznému a hýřilství pokolení dorůstajícího.

Učitel musí, ač-li chce býti vychovatelem, s knězem svorně kypřiti nivu školskou, spolupůsobiti v pěstění všech ctností mravních i hospodářských, zejména učiti píli, pracovitosti, skromnosti, a šetrnosti, obmezovati požitkářství, naváděti ku spokojenosti, tudíž zabraňovati rozkošnictví a tlumiti vášně nezřízené.

Chceme tedy opak toho, co žádá „moderní učitel organisovaný“ a jeho volná škola: odtud ten vztek bezmezný a zášť proti všem, kdož

uznávají, že základem výchovy dětí křesťanských rodin musí býti náboženství křesťanské a děti katolické, že zdárně vychová jenom učitel katolík ve škole náboženské.

My chceme budovati základy výchovy na zásadách Kristových a svěřence své učiti skromnosti, zdvořilosti, slušnosti, trpělivosti, odevzdanosti do vůle Boží v dobách zlých a těžkostech všelikých. A moderní? Popatřte na výsledky jejich rozvratné činnosti u nás i v cizině, kam dospěli s výchovou beznáboženskou!

Svorně s rodinou spolupůsobí výchova křesťanská, dítek opuštěných i zakrnělých ujímá se škola v duchu křesťanském vybudovaná. Ona poučuje svěřence o majetku jako Bohem daným, zřízením, jež základem a původem i důvodem je píle všeliké, vytrvalosti, podnikavosti, svobody společenské. A oni? — Majetek je prý krádež! My hlásáme, že majetek poctivě nabytý je základem života rodinného a společnosti spořádané po stránce hospodářské, hmotné. Úřad pak hospodářce — majetníka jmění — jako Bohu zodpovědného správce jmění, jež lehkomyšlně zcizeno býti nesmí, anoť patří netoliko soudobým, nýbrž i budoucím a je výsledkem práce všeho rodu.

Naše škola poučuje o zákonech Božích, ale i lidských, o základech národohospodářských, z nichž plyne všeliký blahobyť vezdejší. Proto pečuje i o děti škole odrostlé a užívá netoliko zásad a pravidel vychovatelsky osvědčených, nýbrž sílu čerpá také z prostředků milostných, jimiž Církev oplývá.

Konečně pak ve všech věcech dobrých cvičení žádá křesťanská výchova, tudíž i cvičení náboženské za podstatnou část učby a výchovy uznávajíc, škola naše jich postrádati nemůže, neboť bez nich daleká cesta a nejistá k oné vyspělosti, jež bývá korunou křesťanství užitého či praktického.

Cíle pak toho dojíti lze důsledným užíváním oněch prostředků, jež nám na ruku dává praxe vychovatelská, v první řadě je to dobré slovo, příklad a zvyk.

O dobré slovo by konečně nebylo. To snad ušetřít dovede také učitel-nevěrec. Hůře je s příkladem. Může-li pochybovač — ne tak nezabož — vychovati věřící? Vychová nevěrec opravdové, zbožné křesťany? Pohan zajisté vychová pohany, ale odpadlík věřící katolíky nevychová, jako voda ohně nerozdmýchá, světlo tmou nerozmnoží, led nezahřeje.

Proto nesmí u nás uplatniti se heslo pokrokářů a sociálních demokratů: náboženství ven ze škol. Ne tak! do škol, do srdcí učitelů náboženství, aby proniklo i do srdce žáků, neboť bez Boha není mravnosti, bez ní není rodiny, ani národa a vlasti.

Že prý stačí nauka o morálce. Stačí? Komu? Morálka a mravnost není jedno a totéž. Morálka je věda, mravnost je ctnost. Mohu dobře věděti a znáti všechno, což morálka učí, mohu důkladně znáti morálku, ale nemusím býti mravným. Mohu znáti Desatero, ale nemusím dle nich život uspořádati, je zachovávat. Stačí k mravnosti, vím-li: nepokradeš — ale kde se dá cizí statek, si osvojím? Jsem mravný, znám-li přikázání: nesesmíš, ale dle toho nežiji? Nezná právník zákonů? A kolik advokátů jednalo protizákonně!

Kdyby stačila morálka bez náboženství, zdaž by v Paříži, Berlíně, i leckde u nás páchaly se hříchy sodomské a neřesti, jakých ani po-

hané neznali. Kam dospěli v krátkém čase bez náboženství s morálkou „vědeckou“ ukazují výsledky učby a výchovy v nekřesťanských školách Francie, Itálie. A kam dospěl lid vychován v duchu křesťanském vidíme na odchovancích náboženské školy v Prusku, Belgii, hlavně však v americké Unii.

Porovnáme-li výsledky nekřesťanské výchovy moderní školy s výsledky náboženské-konfesionální školy v Německu vidíme, ohromný rozdíl a skvělé vítězství školy náboženské nad školou bezbožeckou, kteráž sice dovede ledačemus naučiti, ale vychovati neumí a nemůže, nemajíc pevného základu mravního, jimž je Bůh a jeho pravda.

Úkol sociální a paedagogický uvažuje letošní V. sjezd československých katolíků v Hradci Králové shrnul naše požadavky školské v tuto resoluci, již pisatel této úvahy sestavil:

Sjezd československých katolíků uznává nábožensko-mravní výchovu mládeže za bezpodmínečný základ všeliké výchovy a přesvědčen jsa, že hlavním základem spořádané rodiny, zdravého vývoje společnosti i státu, práva i mravnosti všeliké jsou zásady křesťanského náboženství, jež jistým jsou zdrojem blaha pozemského i života posmrtného, prohlašuje, že trvá na požadavku, aby veškeré školství bylo řízeno v duchu křesťanském a nábožensko-mravní výchova zákony byla zaručena i zajištěna tak, by snahy „Volnou Myšlenkou“ a „Volnou Školou“ šířené ani v učitelstvu ani ve školách pro děti křesťanských rodin určených nesměly se uplatňovati, anyť učbu a výchovu na materialistickém názoru světovém budující nábožensko-mravní výchovu, ne-li boží, jistě vážně ohrožují. Proto prohlašujeme:

1. Katolický sjezd uznává právo všech vrstev českého národa na důkladné vzdělání v jazyku mateřském žádá, aby zřizováním přiměřeného počtu škol národních, odborných, středních a vysokých z prostředků veřejných umožnilo se, by každý příslušník našeho národa pravého vzdělání nabýti mohl měrou jemu potřebnou.

2. Povzbuzení zkušenostmi se školou konfesijní nabytými v sousedním Německu a jinde, kdy škola konfesijní vykazuje výsledky skvělé, jak dokazuje statistika analfabetů a povšechný stupeň osvěty v Německu, žádáme, aby veškeré školství organisováno bylo vzhledem k vyznání náboženskému dítek tak, by děti katolické od učitelů ne dle matriky, nýbrž i dle přesvědčení a působení katolických, vyučovány byly dle zásad církve katolické.

3. Proto žádáme, aby netoliko na školách obecných a měšťanských, nýbrž i na odborných, středních i vysokých bylo vyučování tak uspořádáno, aby učivo nepřičilo se pravdám a zásadám křesťanským, tudíž, aby vysokým školám vrácen byl ráz křesťanských škol a pod záclonou vědy nešířily se hypotese učení křesťanskému odporne, kteréž namnoze neušlechťují, nýbrž zdivočují, ba znemravňují lid.

4. Žádáme tudíž, aby i na školách odborných, hospodářských, průmyslových, obchodních, pokračovacích a opakovacích, jichž potřebu a důležitost bezpodmínečně uznáváme, netoliko pěstována byla výchova v duchu křesťanském, aby žáci katoličtí vyučováním v náboženství katolickém byli utvrzováni, ale též, aby účastněním se úkonů náboženských na jevo dávali, že jsou živými členy své církve.

5. Z té příčiny žádáme, aby učitelstvo slovem i skutkem, dobrým

příkladem předcházelo žactvu a bylo mu vzorem netoliko v konání povinností stavovských a občanských, nýbrž i náboženských.

6. Tudíž voláme po zrušení vyučování v neděli na školách pokračovacích, aniž učňové jsou povinni býti v kostele.

7. A poněvadž správná výchova i účelné vyučování jenom v jazyku mateřském jsou možny, žádáme, aby z prostředků veřejných zřízeny byly potřebné školy veřejné pro české děti všude tam, kde české rodiny jsou usazeny, zejména v německém území v Čechách, na Moravě, ve Slezsku, Dol. Rakousích a zvláště ve Vídni, kdež tisíce křesťanských příslušníků hyne mravně i hmotně proto, že odpírá se jim česká škola a české bohoslužby.

8. Abychom měli dostatečný počet katolických učitelů pro děti a školy katolické, žádáme, aby také ústavy učitelské byly řízeny v duchu katolickém, po případě, aby ústavy katolické se zřídily; žádáme, aby na všech školách, které příští učitelé odchovávají pro školy střední a vyšší, osvědčení professoři křesťanského přesvědčení a smýšlení v počtu přiměřeném byli ustanovováni, a učitelé odpadlíci a nevěřci na těch školách nebyli ponecháni, jež určeny jsou pro žáky katolické!

Klenot království Českého, památný Karlův Týn, ve dne v noci strážčen byl bdělou posádkou, a strážcové jeho s hradeb a cimbuří výstražně volávali: „dále od hradu dále, ať tě nepotká neštěstí nenadálé“.

Škola česká v duchu katolickém vedená: toť novodobý náš Karlův Týn, klenot nejdražší v něm: české dítě rodiny katolické, duše nesmrtelná.

Proto i my strážcové jeho voláme v širé kraje slovanské: dále od hradu, nevěrci, dále, ať vás novopohané nepotká neštěstí nenadálé — naše děti vám nevydáme, pokud český poslední učitel-katolík na hradbách bude živ, poslední matička česká nevymře. Poslední otec katolík brániti bude proti svěřepým útokům novodobých pohanů klenot svůj nedražší: dítě katolické.

Pro dítě české, škola česká, pro dítě katolické, učitel-katolík: toť heslo naše válečné, jež povede nás bohdá do boje vítězného.

Pravda křesťanská na konec i ve škole u výchově zvítězí.

F. H. Brno.

Obrana naší školy.

K nejdůležitějším otázkám dne náleží zajisté otázka školy. Škola jest dnes bojištěm, na němž vede se urputný boj o celé budoucí národy. Buďto se pomocí školy svět odkřesťaní a křesťanství nastane doba katakomb nebo zvítězí Kristus. Padla Francie, zle řádí starosta věčného Říma, taktó žid, co zatím zkvétá katolicismus v protestantském Německu, a u nás — bojuje se z různých stran a různými prostředky proti nám, ač věc zatím zůstává teorií a rozhodnutí bitvy jest v dále nedozírné.

I.

Kdo bedlivě sleduje snahy všech pokrokových lidí různých odstínů, jež bojují o tak zvanou „volnou školu“, sezná záhy, že se jim zde nejedná pouze o „postavení školy na svobodný základ vědecký“, nýbrž o vymítní nepohodlného jim náboženství ze školy vůbec, o rozluku církve a školy, o odstranění všeho, co upomíná dítě na Boha vůbec a Krista Vykupitele zvláště. Machar jej nazval ve své Čítance vůbec „tulákem“. A proto je dobře, že se se strany pokrokové zavádí v různých časopisech zvláštní rubriky jako v Paed. Rozhledech roč. 22. pro volnou školu, pro nábožensko-mravní výchovu. Každý má aspoň příležitost seznámiti se s jejich názory o náboženství křesťanském vůbec, o vyučování téhož náboženství na školách a může snadno jejich názory podrobiti vlastní kritice.

My na první pohled shledáváme v jejich názorech nesrovnalost, ježto na jedné straně se píše, že volná škola nemá býti „bez-náboženská nebo protináboženská“ (Havelka, Paed. Rozhl., roč. 22., seš. 1. a násl.), a na druhé straně Volná škola a podobné časopisy, orgány téže pokrokové strany se nikterak netají, že chtějí školu bez-náboženskou, jsou tedy protináboženští.

Jeví se zde nelogičnost, kde na jedné straně se nazývá evangelium Kristovo „nejkrásnější, nejdokonalejší mravoukou“ a na druhé straně Machar, syn Heliův, zbožňovaný týmž pokrokem, nazývá jej jedem z Judey, býlím jedovatým, jež se má vykořeniti.

Studnicí pak těch nesrovnalostí jest naprostá neupřímnost, (sami to nazývají jezovitismem, farisejstvím). Tvrdí, že nechtějí školu beznáboženskou, zatím však jsou pohlaváři pokroku v srdci čirými atheisty (mnozí to umí před lidem pěkně, zatajiti), vybízejí horlivě k ateismu, k vystoupení z církví, velebí způsobem zimničným učitele atheisty a odpadlíky. A ač sami tvrdí, že „setrvati v něčem, s čím vnitřně nesouhlasím, jest nečestné“ (Klíma, Paed. Rozhl.), sami setrvávají ve společnosti náboženské, s níž nesouhlasí a potírají ji, kde mohou. —

Cílem volné školy označují „mravní charakter“ a zatím, kde je neupřímnost, tam není mravního charakteru a kdo ho sám nemá, nemůže jej dáti jinému.

Vítáme tedy každou anketu o postavení dnešní školy a vybízíme všechny pracovníky dobré vůle, aby přispěli ku rozřešení tohoto násilného uzlu, aby veřejnost měla příležitost seznati, že dovedeme uhájit svých práv, aby mohla posouditi, je-li požadavek lidí pokrokových správný a oprávněný čili nic. Jako zajímavý dokument, jak oprávněny jsou názory nejnověji o té věci projevené, stačí interpellace učitele Holuba na letošním sjezdu učitelském v Uher. Hradišti: „Nemohu pochopiti, jak přijde do Paed. Rozhl. rubrika o náboženské výchově. Kol. čeští nám vytýkají, že jest to naše moravská zvláštnost. Žádám, aby rubrika ta byla vypuštěna.“

Rubrika se tedy má vypustiti zajisté ne pro rubriku, nýbrž pro ony „zvláštní“, divoké názory, které jsou majetkem moravských protestantů.

II.

Náboženství prostředkem výchovným v rodině.

Dítě, dříve než vstoupí v síně školské, jest do jisté míry vychováno nábožensky. Rodiče mu dali tolik, kolik sami měli. Klín matčin jest první školou. Na klíně matky učí se dítě modlití, učí se Boha znáti, jej milovati a jeho se báti, na klíně matky slyší o Ježíši Vykupiteli a jeho svaté matce, o andělu strážném, zkrátka ty nejzákladnější pravdy víry.

Není tomu tak ovšem všude. Vinny jsou: smutné sociální poměry, různá otřesení života rodinného, náboženská nevědomost mnohých rodičů, špatný příklad a zhoubný vliv ze zevnějšku. To olupuje dítě o jeho dědický podíl a o výchovu náboženskou.

Tuto výchovu náboženskou, jak se skutečně v rodině uskutečňuje, mnozí nerádi vidí. Nazývají ji „zaujatou“, „neuvědomělou“, „církvní“. Všechna tři epitheta jsou nesprávná. Rodiče zbožní nejsou zaujati proti víře a vychovávají-li dítě, vychovávají ho nábožensky upřímně. Jsou-li rodiče proti víře zaujati, pak jistě děti doma nábožensky nevychoávají. Důkaz: dívky rodin městských hlavně socialistických a liberálně pokrokových přicházejí často do školy jako tabula rasa. Slovo Bůh jest jim cizí, o kříži a o modlitbě ani pojmu. Mám zaznamenány výroky dítek školních: my se doma nemodlíme nikdy.

Nesprávnou jest též výtka „neuvědomělá“. To co matka dítěti vštěpuje v mysl a srdce, toho jest si jistě vědoma a tolik vědomostí také bude míti, aby ty nejzákladnější pravdy chápala. Tak mnoho dnes lidé omezení nejsou. A žádat po matce, aby nějak systematicky, dle jistého programu čili hodně uvědoměle vychovala dítě, po případě přednášela mu i o Darwinovi, že člověk může také býti z opice, jest nesmysl.

Třetí výtka: výchova náboženská v rodině jest prý církvní. To je dobře, nese-li se duchem církve. Pokrok však chce míti výchovu jinou než církvní. Ta církvní výchova ohlupuje. Dítěti se má vštípití pravý názor ku př. o pouti, že jest to obchod, zpovědi není třeba, kříž je nemravný atd. To by byla asi ta výchova necírkvní.

Za takových okolností není divu, že hledí dnes rodiče ku škole s „nedůvěrou“, jak to sami lidé pokrokoví přiznávají. Rodiče dobře pozorují, že pokrokoví učitelé nestaví na náboženské výchově v rodině, nýbrž boří.

Důkazy: Tak mnohý pokrokový učitel jest proti modlitbě, nebo, poněvadž se modlití musí, zavádí říkání a la modlitba, které se i pro žida hodí. A s jakou námahou vštípila matka modlitbu dítěti. Učitel jest proti kříži, jenž zdobí tolik lidské příbytky a k němuž matka dítě pohlížeti učila vypravujíc mu o velikém díle Vykupitelově. Učitel (myslím vždy vysloveného pokrokaře) jest proti náboženským cvičením, jež dítě vidí vykonávati na svých rodičích. Odstrašujícím příkladem jest i samo chování učitelovo, jenž do chrámu nejde, nehraje-li varhany, a jde-li, baví se nahlas při službách božích s lidmi sobě rovnými a dělá pohoršení.

Učitel navštěvuje a svolává schůze socialistické, kde se na prvním místě uráží cit lidu nábožensky cítícího, pořádá divadla s kusy smyslu protináboženského. A odtud ta nedůvěra — nedůvěra naprosto zasloužená, nedůvěra k učiteli a ku škole.

Snad se namítne, že se přehání. Nikoliv. Zde se referuje pouze to, co přináší Věstník organisovaného učitelstva. Čtete, co píše o kříži (budí prý nemravnost a smyslnost), o modlitbách, o zpovědi. („Kdo není aspoň starým felákem u těch nejhorších maďarských hulánů — ten se jistě musí zarazit nad tím, co to ve školách domovem ve jménu nábožensko-mravní výchovy? To není výchova pohlavní, ale perverse.“ Uč. Věstník, roč. VIII. č. 28. Snad stačí.)

Když děti dospívají otevrou prý se jim oči a tu „ztrácejí víru a náboženské cítění vůbec. (Havelka Paed. Rozhl. 22. seš. 1.) Ano, připouštíme, že se tak u mnohých děje. A kde vězí vina? Jistě ne ve výchově rodinné, ani ne v náboženství samém, nýbrž jsou to v lidu dělnického jeho vůdcové a svůdcové, kteří násilně každého do svých organisací vnutí a zde mu pojem o Bohu a náboženství zvrátí a ze srdce vyrvou. A nezkušený rozum lehko zbloudí. U tříd inteligentních postarají se o to již pokrokáři jak učitelé tak professori, aby nadělali z mládeže nihilisty. A zde se pracuje i soustavně. (Dotazník středoškolských profesorů o náboženských cvičeních.) U tříd středních panuje klid. Nebem jsou jim dobré finance, peklem krach a náboženství jest věcí vedlejší.

III.

Náboženská výchova ve škole. Ve škole buduje katecheta na malém základu náboženské výchovy domácí. Hledí dítěti vštípati do srdce hlavní pravdy víry, při čemž nezapomíná vésti srdce jeho k Bohu, t. j. vychovává jej. Této výchově se vytýká „násilnost“, ježto „přes vůli a přesvědčení vlastních rodičů násilně srovnávány jsou do jedné konfessijní linie“ (Paed. Rozhl., tamtéž). Tato věta jest generalisována, jest nesprávností. Protináboženské přesvědčení nemají všichni rodičové a dle dvou neb tří nebude se řídit celé školství. Mimo to má katecheta před sebou dítky křtem sv. přijaté do církve (židé a jinověrci odejdou), členy církve katolické, má tedy na ně právo jako učitel téže církve a nemůže býti tedy řeči o násilí, vychovávají-li se dítky v „jednotné konfessijní linii“.

Co se posledního týče, bylo by jistě nesmyslem vychovávat dítky v různých konfessijních liniích najednou a připravovat je zároveň pro starokatolicismus, helvetismus a atheismus, aby si snad mohli po 14. roce vybrati. To neučiní ani rabín ani pastor, tím méně katolický kněz.

Mimo to má každá církev, tedy i katolická právo státními zákony uznané, dítky školou povinné vyučovat náboženství té církve, jíž přínáleží, ať jest smýšlení rodičů jakékoliv.

Že v našich školách mládež víru ztrácí, že vychází již i z gymnasií beznáboženská a že čím déle studie trvají, tím hůře, to jest zásluhou pouze lidí pokrokářských, kteří sami víry nemají a tutéž nevěru po 8 let studentu do hlavy vtlučují, až víru úplně ztratí. K tomu napomáhá četba novin a časopisů. Intellektualismus a „samé dokazování Boha“ není příčinou ztráty víry. Právě naopak. Kdo má zdravý rozum, musí nahlédnouti, že existuje bytost nejvyšší, nejvyšším rozumem na-

daná, jež dala první život (to přece uznal i Darwin!), aniž by k tomu potřeboval církve. Jak se může rozumováním ztratit víra? „Blázen řekl v srdci svém není Boha.“ Dle toho by musil student samým dokazováním různých formulek mathematických a fysických ztratit úplně víru v matematiku a fysiku a nevěřit ničemu.

Dokonce jest nedůstojna člověka vzdělaného věta, že náboženství podává samé abstraktní formule, „odporující často nejen vědeckým poznatkům na škole přednášeným, ale i prostému rozumu“. (Havelka, tamtéž.) Dokud tato věta nebude dokázána, zůstane hříchem. Filosofie má abstraktních formulek dosti a přece každý rád filosofuje. Že náboženství obsahuje samé abstraktní formule není pravdou. Co se týče onoho odporu s vědou, zatím podotýkáme: Přejde na to, co nazývají pokrokáři „vědeckými poznatkami na škole přednášenými“. Všechno není vědou, co se přednáší! Slovo věda jest pojem přísný, který vyžaduje naprosté shody se skutečností, s pravdou. Co dnes se považuje za poznatek vědecký, zítra jest klamem a víra nemůže pokulhávat za těmito vědeckými poznatkami a měnit se i s nimi jako povětrnost. A myslí-li pokrokáři těmi vědeckými poznatkami poznatkami z orthografie, z počtu, zeměpisu, slovesnosti, to nemá s vírou co dělat. Myslí-li tím poznatkami ve vědách přírodních, tu je shoda dávno dokázána. A co by odporovalo prostému rozumu, nevíme; snad to, že prý jeden katecheta učí, že země jest trojúhelník. (Řečeno na schůzi jedné v Nov. Městě.)

Že by se mladému a nezkušenému rozumu přičilo, co „mládeži o zázracích, o nebi, peklu, prvním hříchu, ráji a p. předkládají (Havelka, tamtéž) katechetové, jest jen tehdy možné, když mu pokrokoví professoři stále namlouvají, aby se mu to přičilo. Co Kristus výslovně a jasně učil jako právě zmíněné pravdy, o tom nelze připustiti pochybností, ať se někdo pekla bojí nebo nebojí. Sice padá tím náboženství vůbec a bylo by daleko moudřejší a upřímnější, kdyby lidé pokrokoví místo sáhodlouhých článků a hlídek napsali: „My jsme atheisti a chceme, aby jimi byli i jiní.

Že mnozí — „mluvte, s kým mluvte“, (gratis asseritur, gratis datur), — s nevolí a odporem vzpomínají až do šedin na náboženské hodiny a své katechety, (Havelka, tamtéž) je možné. Víme však ze zkušenosti, že mnozí studenti ve vyšších třídách jsou praví lumpi, mravně zkažení, s kterými se katecheta nemůže bratříčkovati. Měl jsem kollegu, jenž v septimě neměl pojmu, kdy a co jest svátek Obřezání Páně a sv. tří králů a udělal z toho, poněvadž mu různě bylo napovídáno: Obřezání sv. tří králů. Ale za to znal každou nevěstku. A s tím se má katecheta bratříčkovat? — Jest též dosti těch, kteří vzpomínají na katechetu rádi, ale za to — „mluvte, s kým mluvte“ — s nevolí a odporem vzpomínají až do šedin na řečtinu, latinu, matematiku, fysiku, dějepis, zeměpis a na její professory. Ročník, z něhož pisatel vyšel, rád vzpomíná na katechetu a na jeho „jak, jak“, ale s hrůzou upomíná tyrana z řečtiny v septimě a oktávě, jehož nešťastné manželství odnášeli i výborní žáci pětkami.

IV.

O témže tématě: Náboženství prostředkem výchovným promlouvá sekundant páně Havelkův St. Klíma z Prahy. (Paed. Rozhl. 22. roč., seš. 1., str. 49.) Všimněme si i jeho. Píše: „Vůči dětem nemůžeme býti

dosti pravdivými. Neupřímnost, nepravdivost nám děti nemohou odpustiti nikdy.“ Tak jest! Dítě a psa neošidiš, se říká. Dítě velmi záhy vycítí, co v sobě kryje nitro učitelovo. Pozoruje jeho modlitbu, tu a tam něco zaslechne, co slyšívá doma i v náboženské hodině jinak a pak se dotazuje i rodičů. Pisatele těchto řádků tázal se žák: A proč se pan učitel s námi před a po vyučování nemodlí? A proto hledí vychovatelé mládeže odstraniti onu neupřímnost, o níž dobře vědí, ne však snad tím, aby klidně odešli, jak toho charakter vyžaduje, nýbrž hledí vystrčiti katechetu, aby pak mohli býti vůči dětem upřímnými, aby pak mohli mluvit, co chtějí. A tak chtějí konsekventně i odluku církve a školy.

„Dosud jest prý evangelické a židovské dítě nebo dítě bez vyznání ve škole cizincem,“ (tamtéž) poněvadž je tam katolický kříž a modlitba. A až bude kříž pryč a modlitba, pak bude ve škole žid a helvet a neznaboh pánem a 99 proc. dětí katolických tam budou cizinci. Pak to bude pokroku vhod a bude to naprosto správné. Který nepřítel církve by dnes nenadržoval židům?

Dítky z rodičů pobožnůstkářských ztrácejí prý obyčejně ve své dospělosti všechno náboženství a stávají se opakem rodičů. Stává se sice, ale zpravidla jen na čas a zásluhou různých individuů. „Jest to důkazem, že takové náboženství není pravé. To, co je pravého, není možno ztratiti.“ (Klíma I. c.) Konkluse, že ono náboženství, jež někdo ztrácí, není pravé, jest naprosto mylná. Neboť pak by nebylo žádné náboženství na světě vůbec pravé, poněvadž podobné zjevy vyskytují se u všech náboženství. Podle toho, kdo ztratil rozum, neměl nikdy pravého rozumu, neboť věc pravá nemůže se ztratiti. Ztratím-li dvacetikorunu, musila býti nepravou, neboť není možno něco pravého ztratiti.

Že z rodin zámožných a náboženství naprosto nedbalých vycházejí i podobné dítky, je samozřejmo. Sami o náboženství nic nevědí, nemůže tedy býti o náboženské výchově ani řeči. Jablko nepadne daleko od stromu. Kde se mluví jen o samých toiletách, výletech, divadlech, návštěvách, automobilech, o koních, dostizích a p., tam nemá náboženství místa. V takových rodinách s nepatrnými výjimkami se věnuje koním a psům více péče než duši lidské.

V.

Vyučování ve škole. Dnešnímu vyučování náboženství kladou za vinu, „že se zošklivuje samotným vyučováním“. (Klíma, Paed. Rozhl. seš. 2.) Totéž možno však říci o všech ostatních předmětech anebo to není vůbec pravdou. Konečně má každý katecheta tolik vzdělání a tolik vědomostí katechetických ze studií bohoslovných, kde byl po 4 roky k tomu veden, že jest a zůstane otázkou, jak by to musil vyučovati náboženství, aby je vyučováním jen zošklivoval. Sám život Kristův jest tak zajímavý, poutavý, zvláště ukáže-li se dětem i případný obraz, že zde ošklivost jest bajkou. A vypravování zázraků Kristových a jeho vznešených parabol a pravdy z nich vyplývající jest něco tak poutavého i na vyšším stupni školním, že zde o nějakém zošklivování není řeči. Zoškliviti se může pouze darebáku, který by se lépe hodil do polepšovny, je-li v náboženských hodinách trestán. A takovému, jak každý učitel ze zkušenosti dobře ví, zoškliví se škola

vůbec a nikoliv jen náboženství. Ve městech máme takových individuí dosti. A právě letošní výstava katechetická jest živým dokumentem, jak se horlivě pracuje, aby se dětem vůbec náboženství zpříjemnilo.

Autor, jenž shora uvedenou větu pronesl, ovšem ji nedokázal. To však mu nevádí. Jde hned dále a tvrdí, že by se nemělo náboženství známkovati, jelikož se mu nelze „naučiti“ a pak „známka nespravedlivě udělená utvrdí dítě v odporu proti náboženství“. (Tamtéž.)

Náboženství ovšem vychovává jako vyučování vůbec, ale přes to je třeba i náboženství se „učiti“. Jsou jisté hlavní pravdy náboženské, jimž se nutno naučiti, jež třeba si osvojit, jimž třeba rozuměti. Náboženství není na prvním místě věcí citu, nýbrž rozumu. A zvláště dnes jest naprosto nutno, abychom se náboženství naučili, jemu rozuměli; nutí nás k tomu doba a její poměry. Dnes každý novinářský list píše o náboženství, cítí se povoláním luštití právě ty nejtěžší pravdy. Dnes noviny píší o stvoření, o božství Kristově, o inspiraci Písma, o zázracích a p. A právě svými nerozumnými výklady pravd náboženských dávají příklad, jak to vypadá, když se člověk ve škole z náboženství ničemu n e n a u č i l. Píše pak o uctívání mléka P. Marie, jejího spodního šatu atd. Kde se tomu ve škole učili? Neučili se vůbec ničemu a odtud ty nesmysly. Dnes potřebujeme apologetů, lidí v pravdě nábožensky obrněných, kteří by podobným nesmyslům dovedli čeliti. Potřebujeme Nábělků a pak mezi inteligencí nebude tolik nesprávných názorů o víře. Intelligence by měla studovati více náboženství, přečísti si nějakou důkladnou apologii, opakovati si katechismus a neživiti se jen novinářskými zprávami a kritikami, které píší obyčejně lidé dosud nevyspělí.

Že známka nespravedlivě udělená zatvrzuje, tu možno říci ze školní praxe, že známka nespravedlivá zatvrzuje, proti všem jiným předmětům. To je stejné. Že to musí odnésti náboženství, jest věcí gusta. Že se náboženstvím působí více škody než užitku a sice rozporem mezi vědou a vírou, o tom jinde. Zatím poznamenáváme, že jest to odkoukaná fráze, tisíckrát vyvrácená.

Nešikovná jest námitka, jakoby katecheta učil tomu, čemu nevěří, nemaje „náboženských zkušeností, kterých ovšem nelze získati nikterak zkouškou z bohosloví“. (Tamtéž.) Učí prý „řemeslně“, jen k vůli odměně, nemaje ani „tolik sebeúcty, aby odepřel za peníze učiti něčemu, čemu sám nevěří“. Nevím, kolik by se našlo katechetů, kteří učí, čemu nevěří. A pakliže některý skutečně nevěří, ten neučí, ten sedí v redakcích židovských listů. A nevěří-li, a učí, mají tolik sebeúcty jiní, aby peníze nebral a hledí mu dáti jiné zaměstnání, až to zachází pokrokářům za nehty.

A jest jistě charakteristické, že takových ve víře zkrachovaných lidí ujímá se tentýž pokrokový svět a protestuje proti úřadům církevním, jež ho hledí sesaditi, nutí jej přímo, aby bral peníze za tu věc, již nevěří. Kde jest tu logika? Kde je „sebeúcta“? Patrně, že podobné věty, jak shora uvedeny, nejsou plodem rozumu myslícího, inteligentního, nýbrž plodem záště. A kolik jest učitelů a profesorů středoškolských, již učí řemeslně! Věc v pravdě odhývají a nemohou se dočkati zvonce, až zazní a peníze přece nevrátí. Nepravím, že jsou takoví všichni, poněvadž chci býti svědomitějším, než autor, který všechno generalisuje.

„Co se týče ethické stránky, kterak prý může nabádati děti k abstinenci kněz-piják? Kterak může nabádati děti ku křesťanské zásadě: Nesudte a nebudete souzeni — katecheta udavač učitelů. A kterak může dětem vštípati lásku k Bohu, když děti trestá špatnou známkou za to, že nechodí do kostela?“ (Tamtéž.)

A kterak mohou nabádati k abstinenci professoři pijáci, kde toho je více třeba, než u malých? A všichni katecheté nejsou pijáci, jako nejsou učitelé všichni pijáci. Mnohý učitel také rád hodí očkem po žbánečku. Vždyť to stojí ve Věstníku, aby tolik nelumpali a hleděli na svou čest.

Slova udavač bývá hrozně zneužíváno. I v tom případě, kdy katecheta musí hájiti svou věc, vše se zove udavačstvím. A mezi kollegy učitelů je toho udavačství až nazbyt.

Co se týče náboženských cvičení, tu katecheta v případech nutných omluví, jako chudoba, nemoc, rodinné záležitosti, v zimě mrazy a p. Kde však pozoruje nedbalost zaviněnou nebo dokonce návod rodičů proti katechetovi, zde má plné právo trestati špatnou známku. Vykonávání zákonem předepsaných křesťanských cvičení spadá úplně do jeho kompetence a do pojmu vyučování náboženského, má tudíž na to právo a laikům do toho nic není.

Odpadá tedy výtka, že dnešní vyučování náboženství míjí se svým účelem. Že mládež vyšlá ze škol je protináboženská a že se tím chlubí, že nechodí do kostela a ku zpovědi, není vinou náboženství tím, že je k těmto výkonům „tak neúprosně nutilo“. Páni professoři zapominají, že jsou oni tím vinni, a ona chloubka protináboženská, že jest jejich ovocem!! Si fecisti nega! Nemluvte před studenty při vyučování světských předmětů a hlavně při dějepise tolik proti náboženství, nesnižujte sami před nimi zúmyslně výkony náboženské, dejte dobrý příklad, jděte sami do kostela, chovejte se tam, jak se sluší, jděte k velikonoční sv. zpovědi, jak jest vaší povinností a pak jistě nebudou ze školy vycházeti nevěrci. Jest až úžasno, jak se zvláště mladá generace profesorů vyjadřuje o náboženství (Prof. Juda). Pak ovšem nezbyvá katechetovi, než aby za takových poměrů žáky k úkonům nutil. — A bylo by v zájmu církve a především samého náboženství, ne aby se náboženství, vyloučilo ze škol, nýbrž aby odtud byli vyloučeni professoři ducha Macharova.

VI.

Všechny tyto ideje a názory pokroku na školu vykrytalysovány jsou v obraze budoucí školy a zove se „škola volná“. Stanovisko pokroku, k volné škole vytkl první její velmi horlivý fedrovatel u nás, kloboucký odborný učitel Em. Havelka, evang., jež zní: „Naším cílem jest volná škola nikoliv však beznáboženská nebo protináboženská, jak se rozhláší, žádáme, aby škola zbavena byla nenáležitého církevního vlivu a dnešní náboženské vyučování církevní nahrazeno bylo náboženskou, výchovou křesťanskou, vedenou učitelů, která by vnitřní nábožnost mládeže i lidstva opět obrodila, prohloubila a zvrucnila.“ (Paed. Rozhl. 1908, seš. 3.)

Tento názor autorův nebyl však ani v táboře lidí pokrokumilovných přijat bez oprav, ač sám autor cítí dobře slabou půdu pod nohama doznávaje: „Nečekáme, že budou naše důvody napořád uznány

a přijaty a že se konečně všichni o názoru na volnou školu sjednotíme.“ (Paed. Rozhl. seš. 3., str. 257.) Sám ví dobře, že bojuje teorií, po něvadž provedení myšlenky jest hodně daleko.

Všimněme si blíže programu Volné školy. Volná škola nemá býti ani beznáboženská ani protináboženská. Této větě nemůže nikdo věřiti, poněvadž celý směr pokrokářských učitelů vede k atheismus. Sám autor na téže stránce (257 l. c.) dvakráte se zmiňuje o tom, že někteří učitelé žádají, aby náboženství bylo jako jedovaté býlí odstraněno (Machar, ač ho necituje). Nejsm-li ani beznáboženský ani protináboženský, nebude citovati stále atheisty, jakým je Machar. Ostatně Machar není žádným učitelem a tím méně povolanou autoritou ve věcech školských. To ovšem jistým lidem nevadí, jim se líbí „jedovaté býlí“. A také sotva najdete článek psaný učitelem pokrokovým, aby se to obešlo bez miláčka učitelů — atheisty Machara. Ostatně citovat takové malicherné lidi, jako Machar, Kunte a p. a jimi hleděti podepřítí své tvrzení, jest vpravdě směšné. Citují se autority, mužové světového jména, velcí učenci, jako byl Aristoteles, Pestalozzi, Svatý Tomáš, Darwin atd. Ale citovat Kunteho (Paed. Rozhl.) je k smíchu. A Machara v záležitostech školních též. Za chvíli budou citovat Krapku.

Kdo není protináboženským, nebude se s takovým zápalem ujímati učitelů odpadlíků, atheistů, nebude z nich dělati mučedlníky, nebude se o ně přímo rvát, a zakládati pro ně fondy, nýbrž pomyslí si, jako rozumný člověk: Tak daleko učitel nemusí choditi.

Kdo sleduje Volnou Myšlenku a Volnou školu, ví, že jest silně protináboženská, jakož i Havlíček, kde se náboženství snižuje na stupeň nejhorší a přece jsou to oblíbené orgány pokrokových učitelů, učitelé stojí za nimi a podporují je hmotně ne málo. (Viz výkazy darů ve Volné Myšlence.)

Učitelstvo je stoupcem strany sociálně-demokratické, která je protináboženská. Sociální demokracie vedena židy je schopna s náboženstvím tak zacházet jak Francie. A přece učitel pokrokář jde s nimi.

Napíše-li tedy předák strany pokrokové, že nechtějí školu ani beznáboženskou ani protináboženskou, pak tomu nikdo nevěří.

Každý to dobře ví, že jsou pokrokové ve svém nitru pro školu bezkonfesijní. Také se tak na venek chovají. Spočívá v tom ovšem veliká kardinální chyba, neboť náboženství nelze tak snadno pro veliký kulturní význam odstranit jako nějakou cetku. Sám Pertold píše v Paed. Rozhl. 369 l. c.: „Docela zvláštním činidlem ve vývoji kultury jest náboženství, což musí každý bez odporu uznati, ať již působilo vlivem dobrým nebo špatným... Ale i vývoj dějin politických tkví svými kořeny tak hluboko v náboženství, že bez znalosti tohoto momentu kulturního naprosto bylo by nám nemožno podati výklad událostí jinak třeba neodůvodněných. To jsou asi myšlenky těch, myslím, kteří chápou po té stránce neucelenost školy bezkonfesijní, kde morálka má nahraditi vyučování náboženské...“ S náboženstvím tedy se počítati musí a nelze je tak snadno odstraniti pro jeho význam kulturní.

Nastává otázka: Jak pak vypadalo ono nové náboženství, vedené učiteli, prosté abstraktních formul, jež by bylo podkladem morální výchovy náboženské? O tom ovšem nikde ani zmínky. Odpadla by víra v Krista — Boha — člověka, víra v nadpřirozené, v život posmrtný

(species aeternitatis), v nesmrtelnost duše, víra v zázraky atd. Co by to tedy zbylo? To, co již zde dávno bylo. Materialismus. Či pantheismus? Kdož to napřed ví? Zkrátka byla by to forma jednoho z pohanských náboženstev. Kolik hlav, tolik smyslů, každý by si tvořil svá hmotná božstva. Zda to by byl dobrý podklad morální náboženské výchovy, jest jiná otázka.

Ve školách vyšších by asi náboženství nahrazovati měly dějiny náboženských systémů nebo srovnávací dějiny náboženské. Zda by však onen chaos přispíval k utvoření mravního charakteru, o tom se dá nejméně pochybovati. Schází morálka, pilíř, s ním stojí a padá celý praktický život.

Spousta pamětí osvojených fakt a systémů náboženských nenahradí morálku. Ani speciálně zavedený směr ethický nevyhovuje a má své obtíže. Dr. Pertold píše (str. 482, l. c.): „Ale náboženství má též vedle tohoto významu vývojově kulturního určitý význam, dnes dosti veliký, pro život praktický svoji morálku. Po této stránce hledí se ve škole bezkonfesijní náboženství nahraditi ethikou (Francie) či lépe řečeno určitým směrem ethickým. Místo autority jedné zavádí se druhá, nehledě ani k značné obtíži předmětu. I v tomto ohledu nesmějí se zaváděti systematické hodiny mravoučné, nesmějí býti čítanky přecpány mravoučnými články ani citáty ze slavných spisovatelů, jichž pravému smyslu jest často, když jsou vytaženy z celku, velmi nesnadno rozuměti, nýbrž především dobrý příklad a vysoce mravný život učitelův musí působiti, a teprve případ od případu nastoupí výklad, k němuž poskytne popud celé učivo.“

Na stupni nejnižším, na škole obecné, nemůže ovšem býti o podobných věcech ani řeči. Když Dr. Drtina navrhoval školu bezkonfesijní sice, ale aby na ni učitel sám vyučoval náb. mravně, opřel se „Český učitel“ a „Časopis pokrokového studentstva“ slovy: „To rozhodně ne! A to proto, že víme, kdyby se učilo náboženské mravnosti, by to byla morálka křesťanská. A to nesmí býti! Nejspíše ještě přivolíme, aby se ve škole učilo náboženskému dějepisu, aby děti poznaly náboženské soustavy — více nic.“

Že o podobných věcech nemůže býti na školách obecných řeči, každý uzná. Děti zápasí se čtením, tím méně jsou přístupny chápati náboženské soustavy. Dítě si musí předem osvojiti věci nejelementárnější, čtení, psaní, počítání. Jelikož se musí i vychovávat, může se užiti jen věcí z denního života dítěti přiměřených, snadných. Dr. Pertold dí (str. 481 l. c.): „Není tu vůbec myslitelné podávati vědu, tím méně nějakou vědu theoretickou.“ — Dobré ponaučení pro pokrokové učitele na obecných školách, kteří stále mluví jen o vědě. U nich je všechno věda a mezi tou vědou a náboženstvím je veliká propast. Žákům se přednáší věda a až přijdou na vysokou školu, budou slabikovati a dělati pravopisné chyby.

Jest naprosto jisto, že by zavedení „náboženské výchovy křesťanské“ místo náboženské působilo i v táboře pokroku velké obtíže, poněvadž je těžko sestaviti základ, na němž by výchova spočívala. Panují i zde různé názory. Nový system náboženské výchovy nebyl by schopen, jak si mnohý slibuje, obroditi vnitřní zbožnost mládeže i lidstva. Základem zbožnosti může býti jen uvědomělý poměr závislosti člověka na Bohu. Vědomý materialismus, rationalismus, natu-

ralismus nebo čím by ono náboženství bylo, jež popírá Boha osobního a činí Bohem hmotu, ten neobrodí zbožnost lidstva ani mládeže. Naopak, zde mizí vše, co se zove zbožností a nastala by přirozená láska ku zdejší hmotě.

V programu dále se praví, že má býti škola zbavena „nenáležitého církevního vlivu“. Patrně z vděčnosti. Církev byla matkou všeho školství, což rozumnější lidé všichni uznávají a nyní, ač její práva ve škole omezena jsou zákony liberálními téměř na minimum, má býti vypuzena úplně. Připadá mi přirovnání: Vlašťovka vystaví si pracně a svědomitě obydlí, přiletí světák vrabec a hrá si na domácího pána.

Má-li býti církev zbavena nenáležitého práva na školu, pak z toho zcela logicky vyplývá, že by ji mělo býti ponecháno náležité právo na školu, jak je dnes církev asi má. Než tento důsledek logický marně byste hledali v popsaných foliantech pokrokářů. Jim se jedná o naprostré zbavení církve všech práv na školu, chtějí církev naprosto izolovati, chtějí volnou školu.

Či co jest to jiného chtějí, aby kněz vůbec do školy nesměl, aby si církev vyučovala náboženství kde chce, aby se odstranil ze školy kříž, odstranila náboženská cvičení atd. V čem tedy spočívají ta náležitá práva na školu? Kde je o nich řeč?

(Dokončení.)

Boj světových názorů v určení cíle a prostředků výchovy. *)

Uvažuje Jos. Al. Opletal.

Motto :

<p>I. „Chleba! Hynem!“ — dítě úpí, volá;
žel, že hlas ten slyší se jen zpola,
ba i nedoslyšen bývá zcela!
Vlast a národ, stát a lidstvo celé
padá v trpké, těžké ve svízele...
Kčž by výchova již začít chtěla!</p> | <p>Snadno strhnouti lze lidstvo dolů,
ale sysifovsky třeba z bolů
mravných, hmotných zas je vytrhnouti!...
Začněme již vážně, rázně tiše,
odměna nám velká pozděj', nebo spíše,
nedejme přec' dravcům dětí pohltnouti!</p> |
|---|--|

II. Z lidských ohledů štítiti se pravdy?...

Ať si filosof Baco Verulamský dí: „Causarum finalium inquisitio sterilis est et tamquam virgo Deo consecrata nihil parit“,¹⁾ přece jsem jist, že každý, kdo není chorobně přesycen „vědou“(!), útrpně se zasměje slovům těm. Účel, cíl, účelnost vůbec má býti beze všeho významu! Skutečně, mimoděk mi připadá na mysl: Není nesmyslu,

*) **Prameny:** J. W. Foerster: *Jugendlehre* 1905. Berlin. W. Jos. Penker *Vorträge für die reifere studierende Jugend* Wien 1908. F. Pesch *Die grossen Welträtsel*: I. sv. Freib. i. Br. 1907. II. sv. *Naturphilosophische Weltauffassung*. Fr. i. B. 1907. V. Cathrein *Religion und Moral* Fr. i. B. 1904. 2. vyd. *Die soziale Frage beleuchtet durch die „Stim. aus M. Laach“* 3. sv. seš. 12—13:

¹⁾ De augm. scient. III. cit. Pesch str. 234. Die gros. W.

jehož by nebyl některý — filosof hájil! Každý krok v životě stojí v diametrální protivě k takové Verulamské zásadě. Od zvědavosti dítěte — až k vážnému přemýšlení vědatora — všude je mezi prvními

3. vyd. Fr. i. Br. 1896. V. Cathrein *Philosophia moralis* 5. vyd. Fr. i. Br. 1905. J. Pesch *Lehrbuch der Nationalökonomie* 1. sv. Fr. i. Br. 1905. V. Cathrein *Moralphilosophie*: I. sv. *Allgemeine Moralphilosophie*. II. sv. *Besondere Moralphilosophie* Fr. i. Br. 1893. C. Wilems *Philosophia moralis* Trevis 1908. A. Ferretti *Institutiones philosophiae moralis* 3. vyd. I. sv. Romae 1899. II. sv. Prati 1902. III. sv. Romae 1904. Fr. W. Foerster *Christentum und Klassenkampf* Zürich 1908. Čas Znanstvena revija „Leonove družbe“ roč. 3. čís. 1—2 str. 45—47 č. 3. str. 108—118. Ljubljana 1909. Dr. Janko Beziak *O socialni etiki in pedagogiki*. Tamt. str. 15—32. Franc. Terseglav: *Psihologija mas*. T. G. Masaryk *Sebevražda* Praha 1904. Aristotelova *Ethika Nikomachova* přel. P. J. Vychodil, Brno. 1. sv. 1888. 2. sv. 1891. P. Jan Zika *Volná Škola* Brno 1906. J. A. Krose *Jak nábož. vyznání působí na mravnost* (ze vzděl. kn. katol. Dr. Tumpach a Dr. Podlaha) Praha 1902. Dr. Jos. Durdík *O pokroku mravnosti* (proslovil na sjezdu profesorů středních škol v Chrudimi) 2. vyd. Praha 1896. Týž: *O modní filosofii naší doby* Praha 1883. Dr. Jos. Kratochvil *Záhada Boha ve filosofii antické v Praze* 1908. Týž: *Dnešní otázky filosofické* Praha 1908. Eugen Kadeřávek *Morálka filosofická* Praha 1906. Fr. F. Konečný *Jak píše prof. Dr. Masaryk o katolické vědě a víře* Praha 1891. Dr. Lenz *Socialismus* Praha 1892. Z velké, odporučení hodné sbírky: *Sammlung der bedeutendsten pädagogischen Schriften aus alter und neuer Zeit*, kterou vydávají Dr. J. Gansen, Dr. K. Keller, Dr. B. Schulz, užito spisů: W. Altermöller *Johann Amos Komenius Didactica magna oder grosse Unterrichtslehre* Paderborn 1905. (Lituji sám velmi, že nemohu se dostat k českému exempláři). Dr. Jos. K. Keller *Des hl. Karl Boromäus Satzungen und Regeln der Gesellschaft der Schulen christlichen Lehre* (přel. z ital.) nové vyd. Paderborn 1896. Jan Jind. Pestalozzi *Lienhard und Gertrud* vyd. Fr. W. Bürgel 7. vyd. Paderborn 1907. Týž: *Wie Gertrud ihre Kinder lehrt* vyd. Dr. K. Aug. Beck Paderborn 1905. B. E. v. Rochows vyd. Dr. J. Gansen Paderborn 1894. Fenelon (4. vyd.) přel. Fr. Schieffer Paderborn 1905. Týž: *Die Erlebnisse des Telemach* vyd. přel. od Dr. B. Stehle Paderborn 1892. Fr. von Fürstenberg: *Leben und Schriften über Erziehung und Unterricht* vyd. K. Ernesti Paderborn 1893. B. Overberg *Anweisung zum zweckmässigen Schulunterricht* vyd. Dr. J. Gansen 4. vyd. 1905. Jakob Wimpeling vyd. Jos. Freundgen Paderborn 1892. De Montaigne *Über Erziehung der Kinder*. vyd. Dr. L. Wattendorf Paderborn 1894. *Ausgewählte pädagogische Schriften des Desiderius Erasmus* vyd. Dr. Diet. Reichling ve sbírce: *Bibliothek der kathol. Pädagogik* založ. Dr. L. Kellner, Dr. Knecht a Dr. H. Rolfus. Fr. i. Br. 1896. De Broglie *La morale sans Dieu*. Henri Lengrand *E'picure et l' E'picurisme* ve sbírce *Science et Religion* (čís. 389. L. Garriguet *Question sociale et Ecoles sociales* 7. vyd. Paris 1909. A. D. Sertillanges *L'Art et la morale* 8. vyd. Paris 1908. Quido Mattiussi *Il Veleno Kanziانو* Monza 1907. Prof. Gius. Toniollo *Trattato di Economia sociale* Firenze 1909. Ad. Retté *Dal Diavolo a Dio* Treviso 1908. Dr. Alb. Stöckl *Grundriss der Geschichte der Philosophie*. Mainz 1894. Jiné budou citovány postupem práce samé.

Literatury neudávám. Kdo se o věc zajímá najde dostatečnou literaturu udanou v díle Foersterově *Jugendlehre* (o paedagogice) v Peschově *Lehrbuch der Nationalök.* (o hledisku socialním), Wilemsově filosofii a ethice (o hledisku filosof. a mravním) a Kratochvilově *Záhada Boha*. — O životě a práci jednotlivých paedagogů, v práci citovaných, seznámí se čtenář také zvlášť během času ve *Vych. listech*.

otázkami „proč“, je otázka po cíli, účelu. Štítí se jí ovšem ti, jichž horizont je „den ode dne“ celým životem a vším. Síla cíle, účelu vede dál, ke přemýšlení, k pokroku a vývoji v životě jednotlivce i národů. Již Empedokles začal filosoficky uvažovati účelnost, Anaxagoras vidí v příčině účelné (causa finalis) princip vysvětlení přírody, Demokrit vidí účelnost v nutnosti dvou atomů v pohybu, vysvětluje tak vesmír, Sokrates uznává zřejmě vedle příčin mechanických také příčinu účelnou. Verulamskému řádně odpověděl již Trendelenburg¹⁾ a proti novějším (à la Schoppenhauer,) pessimistům, materialistům a atheistům — člověk by nevěřil ani, že to možno, účelnost popírati — dokazuje ji důkladně Tillmann, Pesch (vedle četných jiných) pro říši organickou i neorganickou.²⁾ Z filosofie přešlo se i k praktickému životu; jedni v mlhách, druzí podrželi jméno cíle, hlouběji přihlížeti se varujíce, jiní mají jméno i věc, ale tuto určují si docela dle své chorobné, přeúčené fantasie. Proti všem je nesfalšovaný pojem účelnosti, pojem účelu a cíle, důsledně provedený v celém vesmíru. A když účelnost a účel vtisknut Pánem přírodě neživé, když dán v instinktu a harmonii tvorům živým, nerozumným, zvířatům: dán i koruně tvorstva, člověku. Člověk svými vznešenými mohutnostmi, duševními, rozumem a vůlí má jej poznati a k němu směřovati. Pravá účelnost může býti jen jedna. Myslím tu účelnost poslední, poslední účel, poslední, nejvyšší cíl, jemuž ostatní, blízké, bezprostřední, jsou podřazeny a potud řádné a správné, pokud onomu podřazeny. Toť zorný úhel štěstí. Je patrné, jak úzce souvisí vše se světovým názorem; dle toho, jaký si kdo utvoří, přijme a má názor světový, uspořádá si i cíle své, cíl životní i cíle podřazené, dá se buď svěsti, zlákatí sirenamí a utone ve víru — v němž viděl — štěstí, nebo důstojně, harmonicky projde životní poutí, by šťastně připlul ke břehům a ve přístav vlasti všech.

Jak důležitým, jak životně významným, je nepatrné slovíčko: „Proč?“

Přirozeně tedy při každé věci, při každém jednání je jedním z nejdůležitějších činitelů, bychom měli docela jasně před očima cíl a účel, pro který to či ono činíme. Nemíním to pouze proto, že skutek sám v sobě indifferentní může svou mravní hodnotu míti z účelu, skutek mravně dobrý se státi špatným účelem mravně zlý (skutek však mravně zlý nenabude nikdy z mravně dobrého účelu dobré hodnoty mravní!) nýbrž pouze s hlediska, chci-li jednati jako ens rationale, jako rozumný tvor: k tomu již patří vědomí cíle a účelu jednání.

Toť již při soukromém jednání a v soukromých pracích.

Čím důležitější je to při práci, jakou je výchova? Co pravil Cicero, platilo vždy, je významným i dnes: „Jaký větší nebo lepší dar můžeme státu dáti, než když budeme vychovávatí a vzdělávati mládež, zvláště v přítomné době, a za dnešních mravů, kdy tak poklesly, že by se měly dle všeobecného mínění držeti na úzdě“. To praví pohanský Říman, jemuž stát byl všecko. Přece jádro, důležitost a význam je jasně výjádřen, jaký slyšíme také z úst mužů opravdových po všechna

¹⁾ Logische Untersuchungen II. 40.

²⁾ Dílo cit. I. str. 236. — 274.; 304. — 421. Viz také Dr. Fr. Schulze, professor na technice v Drážďanech ve spise Philosophie der Naturwissenschaft I. Lipsko. 1881 a F. A. Lange Geschichte des Materialismus.

století. Řehoř Nazianský nazývá umění vésti člověka nade všechna umění!“ Melanchton srovnává výchovu mládeže s významem, jaký mělo dobytí Troje: „Mládež správně vzdělávati je více, než dobytí Troje!“ A bystrý paedagog protestantský našich dnů Fr. W. Foerster uvažuje o výchově s hlediska sociálního praví: „Čím více se naše kultura vrátí od abstraktního ke konkrétnímu, od společnosti ke člověku, tím více a lépe pozná, jak velice všechny otázky sociálního uzdravení jsou konečně otázkami výchovy!“¹⁾

V pravdě. Při výchově nejedná se o jediný čin snad, nejedná se snad pouze o jediný životní krok, nýbrž o celý život svěřených. Při výchově nejedná se pouze o privátního jednotlivce, nýbrž o celé pokolení, o budoucí stav obce, státu, církve, blaha lidstva vůbec. „On façonne les plantes par la culture et les hommes par l'éducation“, „květiny se pěstují a lidé vychovávají“, je výrok Rousseau-ův.

Co je život školní? Ničím jiným, než předsíní velikého života společenského.²⁾ A na to se namnoze zapomíná. Mnozí pak, ač jsou přesvědčeni o správnosti výroku Humboldtova, že se musí do školy zavést,³⁾ ve škole že se musí začít provádět to, dle čeho se má později zařídit život, přece prakticky toho nečiní, nebo dokonce, což je ještě daleko horší, toho prakticky zneužívají ke svým názorům, jež jako hrozné mraky krupobiti lidstvu hrozí. Čím se má začít? Ctnostmi! Kdy se má začít? V mládí! Upozorňuje na to Komenský důrazně ve své didaktice: „Všechny ctnosti se musí vštípit v mládí!“⁴⁾ Tedy již v rodině a ve škole, která je za vyššího stupně kulturního nutným ústavem, rodině výpomocným. Tu jsou v plné platnosti slova Desideria Erasma: Nic neutkví pevněji než to, co se vštípi v nepředpojaté duše.“⁵⁾ Známy filosof de Montaigne vzpomíná snahy otce svého, a upřímně vyznává její účinnost: „Otec můj chtěl,“ tak píše ve svém díle Essais, „abych byl ve styku s lidem a to s těmi třídami lidu, které potřebují naší pomoci. Byl přesvědčen, že musím býti daleko více oddán těm, kteří ke mně vzpínají ruce, než těm, kteří se ke mně obracejí zády . . . Jeho snaha nebyla marnou, poněvadž k prostému lidu cítil jsem vždy účinnou oddanost a účast v jeho snahách.“⁶⁾ A dostačí nahlédnouti do spisů Pestalozzi-ho a na každé téměř stránce slyšíme mocné echo nitra výchovy matčiny . . . Dítě žene jakás mocná síla, organismus se vyvíjí, vzrůstá a žádá na všech stranách místo a prostor k vývoji a rozvoji.⁷⁾ Která strana zvítězí, záleží od výchovy, jež z velké části — nezapomínejme na to! — je ve vychovatelském vlivu a tento má hlavně dobré vlastnosti a schopnosti a náklonnosti dítěte buditi, cvikem a činností je přivesti k rozvoji, a jen podružně jisté špatné náklonnosti vyrotiti neb utlumiti. Každá náklonnost, uvedená na pravou míru, je štěstím dítěte: neštěstím je její předčasné užití nebo zneužití a proti tomu státi má řada prvků vychovatelských, jež dovedou položití dostatečně silnou protiváhu! Toho pak se dosáhne návodem k vnitřní

¹⁾ Christ. u. Klass. str. 6.

²⁾ Srv. Foerster Jug. str. 84.

³⁾ Cit. Foersters Jug. str. 6.

⁴⁾ Didakt. hl. 23.

⁵⁾ Dílo cit. str. 58.

⁶⁾ str. 135.

⁷⁾ Srv. Foerster Jug. str. 15.

činnosti duševní u mladé generace: odtud chápeme vzácnou myšlenku Foerstera, jenž účelem svého díla „Jugendlehre stanoví: „aufrufen in der jungen Generation die Selbsttätigkeit des Geistes gegenüber Natur und Schicksal.“¹⁾ Žel, že se málo pomýšlí na úkol a následky, nebo se vše béře na lehkou váhu. Moderní duch je zaslepen, skoro vysílen přepětím a přemrštěním snahy po novotách. Snad je to následkem úzkoprsého konservatismu, který se zavíral a bránil každému kroku novodobých myšlenek a tím zbudoval barikády hrozných předsudků... A když se zahrní podobné jevy u učitelů, jichž význam vystihuje B. Overberg: „Jsem učitel t. j. mne určil Bůh takřka za viditelného anděla strážného svěřených mi dětí!...“²⁾ neuskutečňují se pak i další slova téhož: „Nic není horšího a strašnějšího, než neštěstí člověka, který zavinil smutné zpuštění v lidské společnosti!...“³⁾ Dnes málo se přemýšlí a tím více se hlomozí... Mechanismus, řídicí se náladou, zřítí dokonce tu a tam i v hodinách náboženských! — Jinde se cpe učebný materiál do dítek — bez výchovy a zase se nedbá, že „člověk je jednota složená z rozumu a mravnosti“,⁴⁾ jak správně dí mezi neurovnaným chaosem mnohých divných myšlenek a úvah T. G. Masaryk! Zapomíná se, že „není možná kultura tam, kde není středem myšlení péče o život duševní“! A „jak je to smutné,“ nařiká Foerster, „když člověk vstupuje do života, máje pohotově všechny formulky a dovednosti, jimiž duchově ovládá a krotí přírodní síly a vedle toho je tak duchově zbankrotělý, jedná-li se o ty nejelementárnější síly ve vlastním nitru!“...⁵⁾

Jinde učitel zneužívá své moci, jakou má v utváření měkkého vosku mladistvých srdcí, místo ideálů sytí svým materialismem — prýstícím obyčejně z divokých vášní (to přece bývá obyčejný postup: vášeň, nevěra, zrada! — jak u Jidáše!) — sytí moderními hesly, frásami, dodává snad autority svým slovům rákoskou, jinde špatnou klasifikací a v síních vysokoškolských nátěrem vědy... Kdo prý chce dělati nároky na vzdělance — musí býti nevěrcem...

A výsledek? Slabost a povrchnost a nestálost — třtiny... Rozvážný, nestranný muž, jakým je E. Čeliš, obětovný pracovník spolku „Komenský“ ve Vídni, píše mi mezi jiným 18. února 1909: „Jsme zase hodně stlačeni ke zdi, na všech stranách se to pocífuje a nemáme bohužel nejen vůdců, ale v českém životě zahrníduje se úžasnou měrou prostřednost a povrchnost...“ A konečně si přečtete spis „Sebevražda“ Masaryka samého, najdete tam mezi řádky i černé na bílém leccos — k věci!

Ano: Slabost a povrchnost a nestálost — třtiny v práci a životě, nenajde-li se pevný bod, na němž se možno jistě postavit! Nevím, mýlím-li se, tvrdě, že celé boje protináboženské kotví buď ve zlovůli, nebo právě v povrchnosti! Pozoruj každý bedlivě své okolí a praxi a posuzuj!

A v životě? Nespokojenost na celé čáře, jakmile přišla přesyčenost, na něž -- ubohý — přelétal s jednoho na druhý jako pozdní motýl... Člověk se stává nešťastným. „Neštěstí pak, jímž člověk trpí,

¹⁾ Dílo cit. str. 699.

²⁾ str. 20.

³⁾ str. 37.

⁴⁾ str. 103.

⁵⁾ Jug. str. 10.

může býti skutečné a může býti vymyšleně podle rozumu a mravní povahy člověka . . . Ale objektivní pozorovatel nalezne ve většině případů, že příčina byla příliš nepatrná v poměru ke ztrátě, a žasne, jak malé a bezvýznamné příčiny často rozhodují, a vidí, že téměř vždy nějaký rozumový nebo mravní nedostatek soudnost zakalily.¹⁾ Ano, dnes kalí soudnost světa rozumový nebo mravní nedostatek!

A v poctivosti? Zachovává ji snad ohled — který je vždy subjektivní a relativní! -- na život, čest, postavení, zachovává ji snad egoismus zemský — a jakmile přestane — kam dospějeme? Jak je vše na vratkých nohou! Vždyť „drugačni so duševni pojavi v normalnih, drugačni v nenormalnih rozmerah; drugačni, če je posameznik sam zase „izoliran“, drugačni, če je v „masi“ in nanj upliva socialni milije“ poznamenává Fr. Terseglav ve článku „Psihologia mas“.²⁾ Kde je pojitko, kde je síla, jež tvoří muže, kterého „impavidum ferient ruinae“?

Masaryk povzbuzuje na konci své knihy ke přemýšlení. Rozneste do každého záhybu světa i prosbu mou: Světe přemýšlej! Uvažuj! O tom by měli uvažovati naši „přatelé“ humanismu a lidu, měli by pomýšleti na základ hloubky ve vědě a umění, základ objektivní krásy a dobra, základ spořádaného žití jednotlivce, rodiny, státu, společnosti, lidstva! A tento základ postaviti jako maják, k němu obracetí zraky svých svěřených měl by především každý vychovatel, dbá-li aspoň trochu svého úkolu, míní-li vážně řešiti svůj úkol tak zodpovědný, těžký a záslužný. Slyšme Dra Nábělka v soukromém dopise (26. II. 1906) Dru Závrbskému: „Těší mne, že vzpomínáte na mne v dobrém. Ať jsem již svůj úkol vyplnil zcela nebo ne, dobré vůle mně nescházelo nikdy. Jest to naší povinností mládež nejen učiti, nýbrž — a to hlavně — vychovávat; od výchovy více závisí štěstí člověka, než od toho, čemu se naučí, vždyť pak každý teprv ve svém povolání musí sobě osvojit, čeho potřebuje, hlavně práci. Studenti mají býti potom vůdci lidu; budou-li špatně vychováni, co zla mohou způsobiti, kolik lidí učiniti nešťastnými pro časnost i věčnost. Kdo to uváží, zajisté bude hleděti vychovávat dobře — a nečiní při tom více, než co je povinnen činiti. — Bohužel, žijeme v době úplného rozvratu, na vysokém učení vychovatelé (budoucí) — mládeže jsou sváděni k nevěře (Masaryk v Praze et consortes) — již chlapani podpisují — — a volají: „ven s náboženstvím ze škol! — Jest-li však někdo nedá se terrorisovat, zkusí od „pokrokových“ nepřátelství“. — Hle, celý obraz! — Jen ještě přidám slova, jež mi týž napsal v dopise (2. X. 1908) mezi jiným: „Račte, prosím uctivě, pamatovati i na mne ve svých modlitbách, aby i mně dopřáno bylo ve zdraví dobře působiti v zodpovědném povolání jakožto učitel mládeže, naděje vlasti, abych mohl ji vésti, jak jest vůle Boží“. —

Ze třeba dbáti účelu a cíle při výchově, je patrné konečně i z věci samé, ať si kdo považuje paedagogiku za umění, nebo za vědu. To tím spíše, ježto paedagogika je věda i umění, umění i věda. Stručně a vystižně vyvozuje to Dr. Janko Bezjak: „Pedagogika je umetnost. Vsaka umetnost pa stremi po dosegi določenega smotra (= cíle) s po-

¹⁾ Masaryk dílo cit. str. 93.

²⁾ V časop. cit. str. 12.

močjo določenih sredstev, smotru prilagojenih. Kako pa se smoter določi in se izbere sredstva, to uči znanost. Vsaka umetnost ima torej znanstveno podlago. Na katerih znanostih temelji tedaj pedagogika? Na dveh glavnih: ena je etika, druga že gori omenjena psihologia. Pedagogika ne more biti brez etike¹⁾ Pěstuješ-li tedy vychovatelství jako vědu, jejímž úkolem je podati soustavně zásady výchovy a vědecky je odůvodniti — bude tvým prvním úkolem věděti kam směřuješ, k čemu tvá práce má čtenáře vychovati. Jsi-li v praxi a zabýváš se vychovatelstvím jak uměním, které provádí prakticky zásady vychovatelství jako vědy, — a jistě snáze dovede řešiti problémy vychovávací než sama theorie — bude tvým prvním úkolem zase a povinností, dbáti, k čemu spěješ dlouhou perspektivní řadou svých slov a činů vychovávacích. (Pokračování.)

Z přednášky.

Pozorujme přednášky, jimiž naše t. zv. intelligence krmí lid. Není jich málo — Bůh uchovej — jest jich za krátký čas v každém městě taková řada a tak „podařených“, se „zájmem a porozuměním vyleschnutých“, že kdyby skutečně tak působily, jak se o nich chlubně do světa hlásá, nadělaly by z obyčejných lidí celé řady filosofů a la Sokrates. Ale z celé té spousty přednášek jest jen málo takových, jež by byly lidu prospěšny.

Popularisování vědy samo o sobě není ničím špatným, ale způsob a tendence takové „opravdu populární“ přednášky jest vypočítána často na připravování půdy jiným „osvětovým“ snahám, při čemž ovšem porozumění posluchačů a jejich vzdělání zůstává věcí vedlejší.

Koho by nepotěšilo, čte-li na plakátě: Spolek X pořádá přátelský večírek, při němž přednese pan Z svoji přednášku, jež jest uchystána pro uzavřené území. „To je trefa,“ pomyslíte si, „to zabiji jednou ranou dvě mouchy, přiučím se něčemu a zároveň poznám, jak ta naše intelligence pracuje pro lid“.

Hezky v čas se vystrojíte, abyste nic nepropásli a s napětím očekáváte věci příštích. „A o čem pak bude se přednášet? ptáte se zvědavě souseda. „Prý o J. A. Komenském“, odpoví tázaný. A ještě si chystáte několik otázek o osobě přednášejícího, ale jsou již zbytečné. Již vystoupil řečník, mladík asi 20 jar a počne svoji řeč mnohoslibným úvodem Bacona Verulamského: „Vědění jest moc“ a líčí vám dějiny naší obecné školy, jejíž tvůrcem jest Komenský. Dále vykládá vám osudy Komenského a jeho činnost.

„Tož, jak se vám líbila přednáška“, otázke se vás někdo, a vy, jestli jste pozorně poslouchali jistě odpovíte: Masa nikde a omáčky trochu příliš, mohl si jí víc než polovici nechat!

A já chápu, co myslíte tou omáčkou.

Než se totiž dostal řečník ke Komenskému zašel si do Řecka, aby si tam prohlédl péči o vzdělání a pak si posvítil na církev, „jež

¹⁾ V časop. cit. str. 46.

byla nepřítelkou všelikého vzdělání, poněvadž cíl člověka neviděla zde, nýbrž na onom světě. Později však se přece změnila a zřizovala školy, pro kněze, by se tam naučili trochu latinsky čísti a vykládati Písmo.“ Že nezapomněl zmíniti se o nemravnosti v církvi před reformací, zvláště však v kněžstvu, samo sebou se rozumí, na čem pak by si lépe pochutnal? Přijde Luther, hlava osvícená, by zjednal nápravu — „osvobodil ducha od otroctví církve“.

To byl jinší chlapík, než církev, ten podněcoval k zakládání škol po městech. Pak nebylo nic až reformace katolická (u něho ovšem protireformace), v níž císař Ferdinand „obracel sedláky na katolickou víru jesuity a dragouny“. A teď teprv se dostal ke Komenskému.

Při tom ovšem buď „náhodou“ neb úmyslně zapoměl se zmíniti také o zásluhách církve katolické. Zapoměl, (že by nevěděl neodvažujete se pochybovati), že církev již v prvních dobách podporovala vzdělání a že se šířením se křesťanství ruku v ruce krácelo kulturní povznesení národů křesťanství přijímajících, že zvláště Slované a Germáni, přijavše křesťanství vstoupili v řadu kulturních národů.

Zapoměl připomenouti, že v Evropě byla celá řada universit četně navštěvovaných, jež nutně předpokládaly i školy nižší, ještě dříve než vystoupil Luther, jenž je nazývá „brlohy lupičů a synagogami zkázy“. Nepraví, zda Ferdinand po prohlášení a skutečném plnění se strany knížat německých oné zásady „cuius regio, illius et religio“ byl oprávněn žádati na poddaných přijetí víry jeho a že ti nenávidění jezuité měli tak dobře zřízené školy, že jim i jinověrci svěřovali své děti na vychování a že i sám „osvícený“ Bedřich propuštěné jezuity přijímal za učitele do svých zemí.

Chceme-li vytykati chyby, připomeňme i zásluh a měřme stejným metrem všem, což zvláště lze doporučiti, zajdeme-li do historie, jež nikdy nemá býti stranickou.

Konečně se zmínil řečník o myšlenkách Komenského, „z nichž některých jsme dosud neuskutečnili“ — na př. 8 hodin spánku, 8 práce a 8 zábavy; jiné jsou nám již překonaným stanoviskem — na př. Komenský viděl cíl člověka na onom světě, my ho vidíme zde (v čem?); Komenský má základ mravnosti v Bohu — my mravnosti neučíme z katechismu“.

Naše matka učí mravnosti tím, že říká dítěti: „Tak dělej, tak máš dělati! a ne: To nesmíš dělati, to je hřích.“ To již vás dožlučí a pomyslíte si: „A to chcete lidu dáti za pokrm duševní? Vždyť jest to strava zkažená, již mu dáváte! Jak pak bude říkati matka druhého a každého následujícího pokolení a jak povede děti k mravnosti, nebude-li jakési obecné normy?“

Pak si bude každý voliti normu sám a ovšem takovou, jaká mu bude nejpohodlnější.

Chcete-li lid v ohroženém území zachovati svému národu, hleďte mu zachovati víru otců a neukazujte mu cestu k německému luthera- nismu, k heslu „los von Rom“, ani jej nevrhejte v klepeta interna- cionální sociální demokracie, jež jistě národu našemu nepomůže na nohy.“

Rozhled světem.

Školské poměry v Srbsku. Dle statistiky z r. 1902 připadá jedna škola průměrně na 2461 obyvatel. V krajích jižních je nejméně škol, postupně k severu jich přibývá. Vláda srbská spoří na školství, aby mohla věnovat více na vojenské účely. Minulého roku bylo učitelů všech národních škol 2530, ale finanční odbor skupštiny se usnesl, že k obstarávání služby na národních školách stačí 2500 učitelů a zbytek jednoduše vyškrtl. Povinná návštěva školní předepsána byla zákonem z r. 1882 na 6 let; je příznačno, že nyní, po 22 letech, totiž zákonem o národních školách z r. 1904 povinná návštěva národní školy snížena na 4 roky. Místo kvalifikovaných učitelů vykonávají namnoze učitelský úřad tak zv. „vršionica učitelskich dužnosti“ (vykonavatelé učitelských povinností) — obyčejně lidé ve všech ohledech ztroskotavší na jiném poli —, jež nazývá „škola“ učitelskými karikaturami. Plat definitivního učitele obnáší měsíčně 66 dinarů 66 para (dinar = 90 h).

Školské poměry v Haliči. Ve škol. roce 1907/8 bylo 938 obcí, t. j. 15 proc. všech v zemi, v nichž děti byly bez vyučování. O návštěvě školy shledala školní komise, že 17·5 proc. žáků se nesúčastňuje vyučování celodenního, 35 proc. dětí pak nenavštěvuje tak zvané „vyučování doplňující“ — naše staré opakovací — od 12. do 15. roku pro všechny děti povinné. Velký počet dětí navštěvuje školu sotva 2—3 léta. Příčinu špatné návštěvy školní zvláště ve vyšších třídách neb odděleních omlouvají úřady nepříznivými poměry materiálními v zemi; rodiče hledí děti upotřebiti k výpomoci v práci. V Haliči zřizuje se podporou země mnoho kursů pro analfabety. Učitelů bez kvalifikace je 7·73 proc.

Školství v Bosně a Hercegovině je velmi chudé a jen malé procento obyvatelstva má školní vzdělání. Podle náboženství je frekvence škol tato: mohamedáni 5·5 proc., pravoslavní 10·01 proc., katolíci 23·19 proc., protestanti 69·62 proc. a židé 85·24 proc. Statistika tato je jistě velmi výmluvná!

O školských požadavcích slovinských v Terstu prohlásil poslanec dr. Rybář na schůzi terstských Slovinců, že Slovinci nepřipustí zřízení italské university v Terstě, dokud nedosáhnou náležitého počtu slovinských obecných, středních a odborných škol, jež jim v Terstě náležejí. Poslední volby ukázaly, že rozhodující moc v Terstě patří Slovincům. Usneseno, aby zvláštní deputace u všech příslušných činitelů zakročila za právo slovinské školy v Terstu.

Škola pro slabomyslné děti. Počátkem škol. roku 1909/10 má býti v Brně otevřena pomocná škola pro slabomyslné děti. Město věnuje k tomu účelu svůj dům v Kopečné ulici čís. 45, poněvadž v tomto okrese vyskytuje se nejvíc slabomyslných dětí. Obec vymáhati bude pro školu tu státní subvenci.

Německé gymnasium v ryze českém Uh. Hradišti mělo letos 131 žáků, tak že připadlo na jednu třídu průměrně 16 žáků. Uherskohradištských studentů bylo pouze 38. Nejvíce jich bylo z Haliče, Dol. Rakous a Uher. Dle mateřské řeči bylo 20 Čechů, 42 Němců a 69 Židů.

Pokračovací školy ve Vídni navštěvovalo ve školním roce 1905/6 8482 Němců, 5816 Čechů, 290 Poláků, 178 Jihoslovanů a 341 Maďarů. V jednotlivých třídách byl poměr Němců a Čechů tento: 30 : 139, 40 : 179, 35 : 135, 16 : 84 a v X. okresu dokonce 4 : 112. Pro německost Vídně jsou tato čísla velice zajímavá.

Proč je svaz německého učitelstva v Rakousku proti postátnění obecného školství? V orgánu svazu něm. učitelstva v Rakousku „Deutsch-österreichische Lehrerzeitung“ ze dne 1. června t. r. čteme mimo jiné důvody proti postátnění tento hlavní důvod: „Státní škola byla by neštěstím pro německý národ. Ten je největším poplatníkem ve státě, má nejpokročilejší školství, protože pochopil veliký význam školy pro hospodářský vývoj. Školské zákony nynější přinesly německému národu bohaté ovoce (1 proc. analfabetů), kdežto u ostatních národů měly malý vliv (až 60 proc. analfabetů), ježto nebyly ve shodě s jejich kulturním stavem. Každý národ má školu takovou, jaká vyhovuje jeho kulturnímu stavu. Po sestátnění školy by stát přirozeně musil pomáhati tam, kde by toho byla největší potřeba. Bukovina nemá dnes ani jediné školy měšťanské, Kraňsko jenom jednu, Dalmácie, Přímoří a Halič málo, naproti tomu Čechy 500. Postátnění školy znamenalo by úplný klid ve vývoji německé školy, kdežto školství ostatních národů vybudovalo by se z německých daní. Škola dává výzbroj k vydatnému soupeření národů. Nelze žádati od německého národa, aby z prostředků své píce podporoval konkurenční schopnost a důkladnost svých národních utiskovatelů! Národní boj nelze posuzovati s altruistického stanoviska. Zde platí zásada: býti kladivem nebo kovadlinou. Němci by spáchali sebevraždu, kdyby vydali školu slovanské většině říšské rady.“

Rakouská spravedlnost. Pro 8880 »terstských Němců« stát vydržuje 3 školy nákladem přes 170.000 K, v Pulji vydává na školu zřízenou pro 7657 Němců přes 50.000 K, v Tridentu pro 2230 Němců 44.000 K. Na Pošumaví jsou zřízeny 3 německé, krásně vypravené, odborné státní školy dřevařské, česká je jediná na východě Čech. Z 51 odborných škol v Čechách je pouze 20 českých, ostatní německé. Na českých je však 2093, na německých 1384 žáků.

Charvátský spolek učitelský pro případ nemoci a úmrtí. Po příkladu štyrských a jiných učitelů v Předlitavsku zřídili si letos i charvatští učitelé zvláštní podpůrný spolek nazvaný „Hrvatska učiteljska pripomočna i posmrtna zadruha“, jehož každý člen platí měsíčně 2 K příspěvku a za to má rodina už po roce nárok na 800 K výpomoci, kdyby zemřel. Výpomoc tato stoupá každým následujícím rokem o 20 K, po 11 letech členství tedy na 1000 korun, po 41 letech členství na 1600 K. Řádnými členy tohoto spolku mohou býti učitelé, učitelky, professoři a školní inspektoři, mimořádnými členy úředníci. Spolek má již 500 členů.

Extra Hungarium . . . V Uhrách bylo dle zpráv tamnějšího ministra práv zavedeno disciplinární jednání s 182 nemaďarskými učiteli proto, že neovládali dostatečně maďarský jazyk! Stalo se ve století dvacátém!

Tělesná výchova a hygiena.

Ministerstvo vyučování a tělesná výchova mládeže. Z nařízení ministra kultu a vyučování rozeslán byl všem zemským školním radám následující výnos, týkající se podpory sportu na obecných a měšťanských školách: »Všestranně projevuje se přání, aby tělesné výchově školní mládeže byla na škole věnována větší pozornost, než doposud se dělo a nelze pomíjeti skutečný její význam pro žádoucí vývin mladších dorůstajících generací. Ministerstvo upozornilo proto svého času již opětovně školní úřady na potřebu pěstění tělesných cviků a her, zejména pak plavání, a subvencovalo jednotlivé podniky snahy tyto podporující. Nicméně nebyl výsledek těchto nařízení, zejména pak na školách obecných a měšťanských dostatečně uspokojivý, což lze ovšem v první řadě odůvodniti tím, že četným silám učitelským během jich vzdělání nebyla poskytnuta buď žádná nebo jen nedostatečná příležitost ku vzdělání se v různých oborech her a sportů, tak že při nejlepší vůli nemohou převzítí řízení těchto cvičení a v důsledcích toho uvedenému nařízení může býti jen nedostatečně vyhověno. Vzhledem k tomu jeví se doporučení hodným zavedení prázdných odpuldnů, věnovaných hrám a sportům na ústavech ku vzdělání učitelů a učitelek, k čemuž budiž podotčeno, že pořadatelům těm může býti poskytnuta přiměřená remunerace, jakož i žádoucí subvence na zaopatření nutných náradí a pomůcek. Aby pak bylo docíleno na všech obecných a měšťanských školách rychlejšího rozšíření tělesných cvičení, doporučuje se, aby učitelstvo těchto škol bylo opětovně upozorněno na jejich veliký význam a vstoupilo prostřednictvím příslušných úřadů ve styky se spolky, které se podobnými účely zabývají (jako na př. spolky pro pěstování her mládeže, telocvičnými, plaveckými, veslařskými a sportovními kluby), zejména v jednání o propůjčení potřebných hřišť a náradí, aneb o udělení příslušných subvencí. Současně buďtež povoleny jednotlivým učitelským silám národních a měšťanských škol, které si o pěstění tělesné výchovy mládeže získaly vynikajících zásluh, přiměřené remunerace a subvence pro v úvahu přicházející podniky, pokud to k dispozici jsou prostředky dovolují.

— Zemské školní rady se vyzývají, aby této otázce věnovaly svoji největší pozornost a učinily co nejdříve příslušné kroky v jejich okrsku na stávajících učitelských ústavech.

Jak zabrániti hromadné nákaze při spalničkách. Dři. Casper a Widowitz doporučují, aby se, jakmile se objeví první případ spalniček u některého žáka, dotčená třída uzavřela devátého dne po jeho objevení a nechala uzavřenou po pět dní. Pozoruhodný tento návrh zakládá se na zkušenosti, že žáci nakažení již asi 9.—13. dne od doby nákazy vstupují právě do stadia choroby, ve kterém mohou jiným nákazu sděliti. Jest totiž ze zkušenosti známo, že asi 10—12 dní po objevení se ojedinelého případu spalniček onemocní jimi několik nejbližších sousedů nejdřív postiženého žáka. Teprve ve třetí generaci se dostávají onemocnění hromadná. Druhé generaci onemocnění nelze tudíž obyčejně již zabrániti, neboť první případ se poznává už pozdě, ale opatřením Casper Widowitzovým zabrání se nákaze hromadné.

Třetí mezinárodní sjezd pro školní hygienu bude příštího roku v Paříži. Městská rada vídeňská povolila tři stipendia po 500 korunách,

jež budou udělena třem učitelům vídeňských obecných a měšťanských škol, aby se mohli sjezdu zúčastniti. Mimo to vyslán bude městem do Paříže člen obecního zastupitelstva, školního odboru magistrátního, městského stavebního úřadu a člen městského fysikátu.

Výroční schůze spolku katolických učitelů. Mší svatou zahájil v pondělí 2. srpna o 9. hod. ráno spolek katolických učitelů svou výroční přehlídku. Tentokrát jedenáctou. Řady jeho stále rostou a poslední dvě léta počet členstva se stále víc než zdvojnásobuje. Příčinou utěšeného vzrůstu spolku jest v neposlední řadě hnutí katolického lidu, jak pravil předseda a posl. J. Kadlčák, jež stále více nerozhodných přivádí k rozhodnosti. Počet členstva překročil už osmé sto, a spolek i podniky jeho těší se hojně přízni, nepřátelé už přestávají býti chladnými a lhostejnými, jakými bývali nebo se dělali dříve. Časopis „Katolický Učitel“ dostoupil už 1600 odběratelů a ježto ve svém dnešním způsobu už nevyhovuje, usneseno změnití jej ve čtrnáctidenník. „Vychovatelské Listy“ rovněž získávají půdy a i vnitřně stále výše vzrůstají.

Spolková schůze výroční zahájena o půl desáté hodině poslancem Kadlčákem. Vítá radostně J. E. ndp. kníž. arcib. F. S. Bauera. Spolek katol. učitelů stál vždy věrně při svých arcipastýřích a bude také vždy lnouti k onomu životnímu zřídlu, jež prýští z náboženství. Přivítal dále dostavivšího se člena zem. šk. rady Mons. Ehrmanna, zástupce Uh. Slovácka prof. Krajňáka, Dra. Kachníka, zástupce Matice cyrillomethodějské, asses. Vychodila, jenž přinesl pozdrav od sjezdu unionistů, a zástupce selské omladiny p. Dvrtěla. Vítá zvláště nové členy, raduje se z hojné účasti, která letos převyšuje všecko očekávání, a těší se jmenovitě té řadě mladého učitelstva, jež se nebálo přidati se ku starým veteránům katol. učitelů.

Slova se ujal na to J. Exc. ndp. arcib. Bauer pozdraven hlučným potleskem a ovací celého shromáždění. Pravil, že podruhé mluví na schůzi učitelské. Po prvé to bylo v letech jubilea sv.-methodějského, r. 1885, kdy se na Velehradě konal všeobecný sjezd učit. moravského. Vzpomíná tehdejší doby, vzpomíná i toho, jak rád tehdy přijal pozvání učitelstva. Tanulo mu na mysl, že kněžstvo a učitelstvo jsou dvě ramena, dvě ratolesti jednoho kmene, konající jedno dílo, jež spojenými silami počali sv. věrozvěstové naši. Sv. Methoděj znovu a znovu svolává katolické učitelstvo ku hrobu svému a na svou závěť ho upomíná. A vdp. řečník vidí, že zase srůstají obě ramena jednoho kmene a důkazem mu jest dnešní hojně navštívený sjezd. Jeví neskonanou radost nad tím a žehná šlechetným snahám a práci katolického učitelstva, prose Boha, aby odměnil dílo jejich na věčnosti oním vrcholem kulturním, jehož jednou všichni chceme dospěti, patřiti věčné Pravdě tváří v tvář.

Monsg. Dr. K a c h n í k žádá o podporu Matice cyrillomethodějské a prosí, aby účel její, katol. paedagogium, spolek podporoval a přednášky ve prospěch její pořádal. Za katolickou selskou omladinu pan D o v r t ě l děkuje učitelstvu za všechnu péči a práci, jakož i zdárný výchov, jímž omladinu vedlo a prosí o další zachování přízně.

Jednatelskou zprávu podává pan ředitel M e z í r k a, pokladniční slč. H o l á n k o v á (spolek má čistého jmění 5364 korun). Za „Vych. Listy“ podává zprávu redaktor K a r e l T i r a y; administrační zprávu slč. R u b r o v á (písemně), za „Katolického Učitele“ p. nadučitel B e r g.

V debatě přednášena různá přání a názory o pořádaných kurzech. Schváleno stanovisko předs. posl. K a d l ě á k a, jaké zaujal k zákonu Axmannovu.

Pan řed. N á b ě l e k z Kroměříže uvítán bouřlivým potleskem ujímá se slova k řeči své o tematě „Náboženství, mravnost, škola.“ Obsažná, promyšlená a hluboce procítěná řeč jeho vzbudila patrný dojem, provázena jsouc stálým souhlasem.

Po dvouhodinné polední přestávce pokračováno v jednání o 4. hodině odpolední. - Za kněžstvo pronesl pozdrav P. Č í h a l, ohražuje se proti nařknutí, on právě, jenž za processu s učitelem Konečným, vyhlášen jako denunciant a nepřítel učitelstva, aby kněžstvo pokládáno bylo za nepřítele učitelstva. Ne proti stavu stojí kněžstvo, ale proti pobloudilým názorům, proti agitaci těch, příslušníků jeho, kteří nejen kněžstvu, ale vůbec náboženství boj vypověděli a oboje ze škol vylučují. S učitelstvem katol. smýšlení jde kněžstvo ruka v ruce.

Předseda posl. K a d l ě á k, projevuje radost, že kněžstvo projevuje přízeň svou stále hojněji nejen učitelstvu, o níž nikdy nepochyboval, ale i spolku katol. učitelů, který svou prací i svou účastí stále více podporuje.

Na to podával zprávu p. řed. M e z í r k a o zřízení katol. ústavu učitelského v Olomouci. Na konec navrhuje resoluci, jíž žádá se účinná podpora Matice Cyrillomethodějské, tak aby mohla už počátkem příštího roku zahájit vyučování na svém ústavě. Kromě kněží nechať jsou na ústavě tom ustanoveni také osvědčení laici jako učitelé. V oživené debatě ujali se slova někdy i vícekrát pánové a dámy K o u t n ý, K a d l ě á k, Š e b í k o v á, S v ě t l í k, R i c h t e r a J e č m í n e k. Stěžováno si mezi jiným na ústavy, jež jsou ve vedení zcela řeholním a kněžským. Často vychovanci těchto ústavů jsou pro věc ztraceni, pro niž byli vychováni, protože řeholníci a kněží svým úřadem a povahou svou naklonění jsou k mírnosti a shovívání a nemají pochopení ani známost o těch bojích a nesnázích, jež věřící laik musí v okolí svém podstupovati. Uváděn v tom ohledu ústav učitelek v Řepčíně. Z mnoha vyšlých z něho kandidátek jsou asi tři ve spolku, nemají pochopení pro něj ač jistě většina jich zůstává dobrými katoličkami. Třeba dnes nejen tiché víry v srdci, ale i vědomí, že třeba bojovati za ni. V témže ústavu prý také při přijímání žaček berou často děti pokrokářů a pro ně dívky katolických rodičů odmítají. Snad v dobrém úmyslu získati jich, ale takováto politika apoštolská dnes není na místě a nemá účinků.

O příštím pracovním programu promluvil pan nadučitel K o u t n ý. Staví proti bezzásadnosti a změnlivosti oficiální organisace pevný program spolku katolických učitelů, a úkoly jeho. Prvním z úkolů těchto vedle boje o samu katolickou výchovu, jest starost o hnutí

katol. omladiny a sesílení i prohloubení jeho. Navrhuje dále na upevnění organisace katol., aby se zřídily v kraji okresní skupiny, neboť sama ústřední jednota už při tom množství členstva je příliš vzdáleným a volným pojátkem. Život spolkový bude ve skupinách vydatnější a skupiny budou i pro katolický lid dobrým povzbuzením, upevněním a rozhojněním života katolického lidu po vlasti naší.

Přikročeno k volbám. A zvoleni jednomyslně a akklamací: za čestného člena p. kan. dr. Fr. Ehrmann, posl. dr. M. Hruban, posl. a red. „Sel. Hlasů“ Jos. Šamalík a nadučitel Kořínek z Častkova, dlouholetý jednatel spolku. Do výboru zvoleni pánové a dámy: Kadlčák, Polánský, Berg, Mezírka, Koutný, Hoffmannová, Kolářiková, Šebíková, Adámek, Burian a Tiray. Náhradníky jsou: Zehnal, Bartoš, Jiříčková a Chytilová.

Usneseno seznam členů dát vytisknouti a všem členům rozeslati, aby členstvo o sobě vědělo. Načež za povznešené nálady nad vykonanou prací a nad úspěchem snažení spolku sjezd předsedou ukončen.

K sjezdu připojen třídenní hvězdářský kurs vedený panem ředitelem drem. Nábělkem spolu s praktickými cvičeními s dalekohledem a v pozorování oblohy, pokud nebe bude příznivé, čehož ovšem večer kursistům nedopřáno.

Ze sjezdů. I. Na londýnském sjezdu pro zdravotnictví pojednával dr. Hercord z Lausane o zákonné ochraně dítěte v boji s alkoholismem a dospěl v přednášce své k těmto závěrům:

1. Nedospělé. dítky rodičů pití oddaných mají býti těmto vzaty a zvláštním institutům nebo dobročinným ústavům svěřeny nebo umístěny do rodin pokud možno abstinentních. Nehodní rodičové jsou nuceni, aby přispívali na útraty tohoto umístění.

2. Zákon má rodičům samým zakázati dávatí dětem alkoholických nápojů. Při určování stáří má se uvážiti stav všeobecného mínění lidu, speciálně rodičům mají se vysvětlovati zásady, které vedly k tomuto zakazu.

3. Přístup do hostinců má se nedospělým bez dozoru do 18 let zakázati. Výjimka je možna jenom pro pensionáře po čas jídla. Děti pod 14 let nesmějí po 7. hodině večerní ani ve společnosti svých rodičů žádně místnosti hostinské navštívit.

4. Má býti též zakázáno používati k obsluze dívek pod 20 a mladíku pod 18 roků, ať si už patří k rodině hostinského nebo ne.

(Že uvedené návrhy nejsou nikterak přemrštěné dokazuje okolnost, že některé z nich dovedly se již uplatniti v zákonodárství anglickém, německém, švýcarském, americkém a finském.)

II. -- Na programu III. sjezdu českých učitelů tělocviku v Praze byla mimo jiné přednáška: O vyučování hygieně na školách středních, od které musilo býti pro nedostatek času upuštěno. Byla proto otištěna ve *Výchově tělesné*. Jelikož obsahuje některé pozoruhodné zajímavosti, uvádíme její myšlenkový succus: Ve školách, kde vzdělání tělesné stalo se povinnou součástí výchovy, dosud se pěstuje účelně pouze směr paedagogický; hygienický směr, jakožto druhá neodlučitelná součást výchovy tělesné, zaváděn bývá do škol pouze měrou nepatrnou, povrchně, nahodile, od případu k případu. Neznalost zdravotních příkazů trestává se pak na mládeži i na společnosti velmi krutě. Proto

budiž na všech školách obecných, měšťanských, středních i odborných vyučováno nauce zdravotnické ovšem ve formě a rozsahu speciálně přizpůsobeném; pěstujme na školách méně vědomostí přetěžujících jen paměť bez prospěchu pro život a starejme se více o to, aby mládež naučila se záhy žít v souhlasu s přírodou a rozumem. Veškeren život vyvíjí se dnes přímo proti pravidlům hygieny a účinky toho počínají se již měrou povážlivou objevovati na mládeži, jediný hřích proti hygieně trestává i celou generaci. Kořenem zla, jež nemožno vypleti, jest hlavně alkohol; z alkoholismu vzniká řada chorob, z nichž tuberkulóza je jeho rodnou sestrou. Vedle alkoholismu a tuberkulózy působí zvláště zhoubně na tělesný vývoj mládeže kouření.

Následkem vlivu alkoholu, nikotinu a požitkářství všeho druhu šíří se nemalou měrou různé choroby jak tělesné tak duševní, jež v sešláblých tělech naleznou vždy úrodné půdy k svému rozvoji. Úmrtnost dítek vůbec je hrozná; je to přímo mor, o němž naše obecnstvo méně ví, než o moru v Indii. Do 10 roků vypočtena úmrtnost dětí na 60⁰/₀, a cifra tato neklesá, naopak stále stoupá. — Hygiena mravů je v rozvratu a téměř v úpadku a zkáza mravů uchvacuje veškeré vrstvy společnosti nešetříc ani nevinných dítek. S otupením studu mizí poslední zápora; hřích má do mladistvé duše cestu otevřenou. A následky pohlavních nemocí jsou přímo hrozná. Ztráty státu způsobené následkem pohlavních nemocí rovnají se úplně ztrátám a utrpením ve válce. 27 procent všech slepců je osleplých následkem pohlavních nemocí rodičů. Poučování zdravých mělo by počítati u jinochů pohlavně dospívajících. Jim třeba ukázat, jaké pohromě a to nejen na krátký čas, nýbrž na léta i celý život jdou vstříc, jakému nebezpečí se vysazují každým mimomanželským pohlavním obcováním, jak mohou zničit veškerý svůj budoucí život rodinný i celé potomstvo. Každodenní příběhy a události poučují nás o tom, že mravní úroveň širokých vrstev společnosti klesá a že lidstvo nachází se na šikmé ploše, po níž zvolna, ale jistě řítí se v záhubu. Nemalý vliv na tento zdravotní i mravní stav společnosti má i ohromná nadprodukce literární — „papírová potopa“ —, z velké části mravy i zdraví otravující. Lze tvrditi bez nadsázky, že život náš má příliš svah k pouhému hltání papíru bez valného zisku, poněvadž o zdravém zažití a duševním náležitém vstřebání obsahu nelze ani mluvit. Stoupající roztržitost a obecná skoro ztráta paměti jsou hlavními a osudnými následky této šílené nestřídmosti.

Konečně dle statistiky lze konstatovati, že i vliv školy na zdraví dítek je neblahý. Vzniká totiž z přetěžování duševní únavu, nervosita a různé zjevy, jež vyvrcholují i v sebevraždách žákovských i učitelských. Takový je pohled na nynější nespořádaný život společenský! Jest proto v zájmu zlepšení zdravotních poměrů žactva i společnosti, aby do škol vůbec bylo zavedeno povinné vyučování hygieně. V Belgii vyučuje se zdravotně na 85 proc. obecných škol, podobně i v jiných státech. U nás zavedeno je vyučování hygieně pouze na ústavech učitelských a dívčích lyceích; jest si přát, aby vyučování to rozšířeno bylo i na jiné kategorie škol, neboť budeme-li míti zdravé děti, budeme míti silný národ.

Úmrtí. Nejen spolek katolického učitelstva utrpěl nenahraditelnou ztrátu neočekávaným úmrtím svého člena Čeňka Z e h n a l a, nadučitele v Lazničkách, který 14. září 1909 o 8. hod. večerní ve věku 43 let zemřel, ale i venkovská omladina zvláště skupina Lazničky, Vykleky a

vůbec myšlenka křesťansko-sociální na Lipnicku. — Čeněk Zehnal narodil se 16. července 1866 v Opatovicích na Moravě. Otec jeho byl tamže rolníkem. Studoval v letech 1882—1885 na gymnasium ve Val. Meziříčí; z gymnasia odebral se na ústav učitelský do Příbora, kdež 30. července 1889 podrobil se zkoušce maturitní. Prvním jeho působišťem byly Lazničky, odkudž po 2 letech nastoupil místo učitelské v Tršicích. V měsíci květnu 1892. podrobil se s výborným prospěchem zkoušce učitelské v Praze. Roku 1894. stal se učitelem I. třídy při trojtřídní škole v Tršicích a působil na ní až do r. 1906., kdy byl jmenován správcem školy v Lazničkách. Po celé své působení účastnil se horlivě veřejného života v místních spolcích. Byl dlouholetým pokladníkem „Občanské Besedy“, členem ostatních vlasteneckých a dobročinných spolků. Hlavní záslužná činnost jeho byla patrna ve chmelařském spolku. Za jeho jednatelství dospěl chmelařský spolek vrcholu své slávy. Konal přednášky, podával zprávy tržní do obcí i časopisů, jak o tom svědčí obsáhlé jednatelské zprávy vyšlé i tiskem. Byl duší všech podniků, které ze spolku vycházely a ku blahu občanstva směřovaly.

Při tom však hlavní úkol svůj spatřoval v práci školní. Byl učitelem z povolání a proto se úkolu svému věnoval vši silou. Nad třídou jakoby měl napsáno: „Nikdo neznalý a neschopný sem nevcházej!“ a proto s bolestí pozoroval nynější proudy v učitelstvu, jež hledí si všeho, jen ne opravdové práce ve škole. S láskou a trpělivostí neúnavnou ujímal se potom dítek, jež měly podobného předchůdce. A bylo opravdu potěšením pozorovati, jak se povahy spurné mění pod jeho vedením. A toho dokázal vytrvalou mírností a laskavými domluvami. A nejinak bylo i s učením. Děti, jež se zdály u jiných pánů neschopny, za jeho vyučování dobrým i znamenitým prospěchem se vykazovaly. Tyto divy činila jeho láska k povolání. Čest budiž památce jeho, jako učitele i vychovatele.

Nemiloval sporů a proto stranil se i politického vystupování, než jaká ironie osudu! Právě ve chvíli, kdy chtěl zůstatí stranou, veštván byl surovostí novinářských útoků se strany agrárních několika příslušníků v obci do tábora katol. národního, jemuž ovšem svým náboženským přesvědčením a cítěním vždy patřil. A tu začíná se usku-tečňovati, co pronesl nad jeho hrobem smuteční řečník, pan farář Tršický: Trpěl, ukřižován, umřel a pohřben jest. Ano trpěl, ačkoliv nikdy si nestěžoval, přece trpěl duševně velice a bylo to na něm i zevně patrné. Než nikdo tomu nepřikládal tak dalekosáhlých účinků. Jen on sám cítil, že brzká smrt bude zakončením jeho duševních strastí. Svědčí o tom dopis, který zanechal a v němž vinu na svou smrt svaluje na novinářské útoky, jež lživým způsobem hanobily jeho čest i jeho rodiny. Věru tragický konec. Že nechtěl se kláněti komandu několika lidí sesurovělých, za to byl bit a ubit. A nemálo k tomu přispíval i nevděk, jehož se mu za práci jeho dostalo. Pohaněna byla čest jeho a ti, již mu nevinu dosvědčiti mohli a měli — toho učiniti nechtěli, alespoň ne před veřejností, v novinách.

Tak svět odplácí a tak mu odplatil i spolek, pro nějž dlouho pracoval. —

Sv.-Václavský ústav katol. ku vzdělání učitelů. Praha-Bubeneč. Zkoušky přijímací byly dvojí: 12. 13. 14. července a 13. 14. 15. září. Ke zkouškám červencovým přihlásilo se ke stu jinochů, z nichž při-

jati 32. Ke zkouškám v září hlásilo se přes 50, z nichž přijato 8. Jest tedy v I. roč. nejvyšší zákonem povolený počet žáků, totiž 40. Z nich jest 7 synů z rodin učitelských, 10 z rolnických, 5 z obchodnických, 4 z dělnických, 5 z úřednických, 8 z průmyslnických, 1 z rodiny hornické. Mezi nimi 6, kteří mají bratry stavu duchovního. Z Čech 31, z Moravy 8, ze Slezska 1. Příjímací zkoušky byly velmi přísné. Požadovalo se učivo stanovené pro I. — IV. tř. škol středních, gymn. a reálků neb aspoň z I. až III. tř. škol měšťanských a to v celém rozsahu.

Vzdělání přípravné mají: IV. tř. gymn. 8, IV. tř. reálky 4, IV. tř. měšť. 8; ostatní ze III. tř. měšť. s prospěchem výtečným. Však i ze středních škol jsou tu jinochové, kteří studovali s výtečným prospěchem.

Internistů je 37, ostatní jsou externisté. Jinochové tito jsou vesměs ze vzorných rodin katol.; přijati byli jen z návrhu a na garancii dpp. místních duchovních; bez této garancie nepřijati žádný.

V ústavu katol. dostane se kandidátům vzdělání vyššího než na ústavech státních ve všech oborech a zvláště přijaty nové obory směřující k vyššímu vzdělání učitelstva, totiž: filosofie a metafysika, moderní kontroverse a apologie s moderní diskutací, chemie analytická, stenografie, jazyky německý, ruský a francouzský. V hudbě a zpěvu rovněž budou pečlivěji vzděláni než na ústavech státních.

Obor filosofie a metafysiky svěřen slovutnému učenci katol. Th. et Ph. Dr. Kordačovi, universitnímu professoru v Praze.

Počátky jsou velmi potěšitelné; chovanci rádi podvolují se domácímu řádu; však nejsou nikterak od světa odloučení; dovoleno jim v průvodu svých příbuzných vyjít z ústavu; procházky do okolí Prahy a do Prahy samé konají se sborně v průvodu prof. ústavu. Vedle vyražení mají účel vědeckých exkursů.

V čítárně ústavu vyloženy jsou všechny katolické časopisy z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska, aby nebyl přerušen důležitý kontakt s poměry naší veřejnosti. J. B.

Českému studentstvu! V nynější pohnuté době může české studentstvo pronásledovaným Čechům dolnorakouským zjednati nový a stálý pramen příjmů na rozšiřování a zvelebování menšinových českých škol „Komenského“ ve Vídni, odebráním a rozšiřováním v českých domácnostech k odporučení hodné přípravky a to „Studentské zubní pasty“ a „Studentského hygienického mýdla“, z nichž výrobce pan Alois Mikulášek odvedl v krátké době zase 50 K spolku „Komenskému“ ve Vídni. (Viz inserát.)

„Vychovatelské Listy“

vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpen a září.

.. Roční předplatné **6 K** zasílá se administraci v Ivančicích. ..
 Za redakci odpovídá **KÁREL TIRÁY**, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. - Administraci vede **Fr. Zajíč**, učitel ústavu hluchoněmých v Ivančicích. .. Expedici obstarává knihtiskárna **F. Navrátila** v Ivančicích. - Tamtéž se zasílají reklamace.

Všechny příspěvky se honorují.